

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

**Vývoj rovných příležitostí pro ženy v politice po
vstupu ČR do EU**

Bakalářská práce

Kristýna Sedláková

P-BPOL Politologie

3. ročník

Vedoucí práce: Mgr. Stanislav Myšička Ph. D.

Hradec Králové, 2015

Zadání bakalářské práce

Autorka:	Kristýna Sedláková
Studijní program:	B6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie
Název závěrečné práce:	Vývoj rovných příležitostí pro ženy v politice po vstupu ČR do EU
Název závěrečné práce AJ:	Gender Equality in Politics in the Czech republic before and after Accession to the EU

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tématem bakalářské práce je vývoj rovných příležitostí pro ženy v politice před vstupem České republiky do Evropské unie a po jejím vstoupení do organizace. Časově se práce soustředí na období přijímání zásadních právních úprav pro rovné příležitosti od vzniku samostatné České republiky roku 1993 až do současnosti. V práci nicméně bude také uvedeno historické postavení žen. Cílem práce je porovnat rovné příležitosti pro ženy v politice zaměřením se na hledisko časové, konkrétně na postupné vyvíjení právní úpravy pro rovné příležitosti pohlaví v České republice před i po vstupu do EU, a také zaměření se na roli postavení Evropské unie. Na základě vývoje rovných příležitostí v české politice bude v práci vymezeno, jakou měrou zasáhla do této problematiky role Evropské unie. Práce předpokládá, že vstup České republiky do Evropské unie znamenal výrazné zlepšení rovného postavení žen v české politice. V práci bude použit empiricko-analytický přístup a komparativní metoda.

Literatura:

Bobek, Michal a Boučková, Pavla. 2007. Rovnost a diskriminace. Praha: Nakladatelství C H Beck.

Koldinská, Kristina. 2010. Gender a sociální právo. Praha: Nakladatelství C H Beck.

Rakušanová, Petra. 2006. Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?. Praha: Göfi,s.r.o.

Rossilli, Mariagrazia. 2000. Gender policies in the European Union. New York: Peter Lang.

Roth, Silke. 2008. Gender politics in the Expanding European Union. Oxford: Berghahn Books.

Sokačová, Linda et al. 2009. Gender a demokracie: 1989-2009. Praha: Gender Studies,o.p.s.

Garantující pracoviště: Katedra politologie, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Stanislav Myšička Ph.D.

Konzultant:

Oponent:

Datum zadání závěrečné práce: 23. dubna 2014

Datum odevzdání závěrečné práce: 28. dubna 2015

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Stanislavu Myšíčkovi Ph. D. za odborné vedení a vstřícný přístup při psaní této práce a za připomínky, poznámky a cenné rady, které mi poskytl.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce Mgr. Stanislava Myšičky Ph. D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 21. dubna 2015

Podpis

Anotace

Sedláková, Kristýna. 2015. *Vývoj rovných příležitostí pro ženy v politice po vstupu ČR do EU*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá vývojem rovných příležitostí pro ženy v české politice. Časově se práce soustředí na období přijímání zásadních právních úprav pro rovné příležitosti od vzniku samostatné České republiky roku 1993. Hlavním mezníkem je vstup státu do Evropské unie v roce 2004. Autorka se snaží v práci zjistit, zda vstup do této organizace ovlivnil zastoupení žen na kandidátních listinách jednotlivých politických stran a zda se zvýšil počet žen v Poslanecké sněmovně a Senátu Parlamentu České republiky. Text se věnuje historickému postavení českých žen, přijímáním právních úprav pro rovné příležitosti Evropské unie a České republiky, překážkám pro vstup žen do politiky či působností Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů. V práci nejsou opomenuty ani jednotlivé strategie genderové rovnosti a nastolování genderových kvót v politických stranách.

Klíčová slova: rovnost, rovné příležitosti, Evropská unie, Česká republika, volby, politické strany

Annotation

SEDLÁKOVÁ, KRISTÝNA. *Gender Equality in Politics in the Czech republic before and after Accession to the EU*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2015. 69 pp. Bachelor Degree Thesis

This bachelor thesis is focused on gender equality in politics in the Czech republic before and after accession to the European Union. Main attention is paid to the impact of the European union law on improving equality of opportunity in the Czech republic. The author tries to determine whether accession to the European Union in 2004 improved representation of women on candidate lists of political parties and whether the number of women in Chamber of Deputies and in Senate of the Parliament of the Czech republic has increased. Text deals with historical position of women, adoption of legislation on equal opportunities in the European Union and in the Czech republic. Bachelor thesis also describes barriers to women's entry into politics, strategies of gender equality and establishment of gender quotas.

Keywords: equality, equal opportunities, European union, Czech republic, elections, political parties

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	10
ÚVOD.....	11
1. TEORETICKÉ UKOTVENÍ ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ	16
1.1 Postavení českých žen v dějinách.....	16
1.1.1 Role žen na přelomu 19. a 20. století a vzniku Čs. státu.....	16
1.1.2 Postavení žen za dob socialismu.....	17
1.2 Právní úpravy EU zakotvení rovných příležitostí v členských státech	19
1.2.1 Primární právo EU	20
1.2.2 Sekundární právo EU	22
1.3 Implementace úprav do právního systému ČR	24
2. ROZBOR STAVU ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ ŽEN V ČESKÉ POLITICE	26
2.1 Překážky vstupu žen do politiky.....	26
2.1.1 Institucionální bariéry	26
2.1.2 Společenské bariéry	27
2.2 Strategie genderové rovnosti.....	29
2.2.1 Rovné příležitosti	29
2.2.2 Rétorické strategie	29
2.2.3 Pozitivní opatření	30
2.2.3.1 Genderové kvóty	30
2.2.3.1.1 Česká strana sociálně demokratická	32
2.2.3.1.2 Strana zelených.....	33
2.2.3.1.3 Komunistická strana Čech a Moravy.....	33
2.3 Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů	34
2.3.1 Výbor pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích.....	34
2.3.2 Zprávy o plnění priorit a postupů vlády při prosazování rovných příležitostí žen a mužů	35
3. VYHODNOCENÍ STAVU ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ V ČESKÉ POLITICE	37
3.1 Volební systém do Poslanecké sněmovny ČR.....	38
3.1.1 Volby do Poslanecké sněmovny České republiky.....	39
3.1.1.1 Volby konané 31. května a 1. června 1996.....	39
3.1.1.2 Volby konané 19. a 20. června 1998	40
3.1.1.3 Volby konané 14. a 15. června 2002	41
3.1.1.4 Volby konané 2. a 3. června 2006	42
3.1.1.5 Volby konané 28. a 29. května 2010	43
3.1.1.6 Volby konané 25. a 26. října 2013	44
3.1.2 Vyhodnocení rovných příležitostí pro kandidaturu žen do Poslanecké sněmovny	45

3.2 Volební systém do Senátu ČR.....	50
3.2.1 Volby do Senátu České republiky	50
3.2.1.1 Volby konané 15. a 16. listopadu 1996	50
3.2.1.2 Volby konané 13. a 14. listopadu 1998	51
3.2.1.3 Volby konané 12. listopadu 2000	51
3.2.1.4 Volby konané 25. a 26. října 2002	52
3.2.1.5 Volby konané 5. a 6. listopadu 2004	52
3.2.1.6 Volby konané 20. a 21. října 2006	53
3.2.1.7 Volby konané 17. a 18. října 2008	53
3.2.1.8 Volby konané 15. a 16. října 2010	54
3.2.1.9 Volby konané 12. a 13. října 2012	54
3.2.1.10 Volby konané 10. a 11. října 2014	55
3.2.1.11 Volby konané mimo termíny tzv. Doplnovací volby do Senátu.....	55
3.2.2 Vyhodnocení rovných příležitostí pro kandidaturu žen do Senátu.....	56
 ZÁVĚR	 59
 PRAMENY A LITERATURA	 63
Prameny	63
Internetové zdroje	63
Právní předpisy	65
Tištěné.....	66
 Literatura	 66

Seznam použitých zkratk

ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
ČSSD	Česká straně sociálně demokratická
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
FS	Federální shromáždění
KDU – ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
SPR – RSC	Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa
SZ	Strana zelených
US – DEU	Unie svobody – Demokratická unie
ÚSVIT	Úsvit přímé demokracie

Úvod

Bakalářská práce se zabývá vývojem rovných příležitostí žen v politice. Jelikož je problematika genderové vyváženosti na vysokých postech v poslední době velmi diskutovaným tématem, rozhodla jsem se toto téma zkoumat z pohledu postupného vývoje rovných příležitostí na české politické scéně. Neméně důležitým hlediskem, které mě vedlo ke zkoumání právě této problematiky, je fakt, že zastoupení žen v politických rozhodovacích funkcích je jeden z aspektů, podle něž lze hodnotit míru politické kultury a kvalitu demokracie.¹ České republice, stejně jako jiným postkomunistickým státům, můžeme přičíst nedostatky a rezervy v politice spojené s minulým režimem. Ať už se jedná o postoje občanů, charakter politiky či pasivní formu občanství.

Cílem práce bude zjistit vliv Evropské unie na rovné příležitosti v České republice. Právní úpravy této instituce vyžadují po členských státech zrovnoprávnění pozic obou pohlaví, a to i ve sféře politického zastoupení. Z tohoto důvodu je vstup České republiky do Evropské unie vhodným mezníkem, který ukáže, jak se změnil podmínky rovných příležitostí v čase.

Pozice, ve které se nyní Česká republika nachází, rozhodně není ve stavu, kdy je dovršena genderová rovnost nejen na poli politickém, ale i v dalších oblastech, ať už se jedná o nerovnost v odměňování žen či znevýhodňování žen na pracovním trhu. Práce se proto bude snažit zmapovat, jakým způsobem dochází k nastolení genderové rovnosti a jaký dopad na tento jev má vliv Evropské unie. Výzkumná otázka zní: *Do jaké míry ovlivnil vstup České republiky do Evropské unie rovné příležitosti pro ženy v české politice?* K zodpovězení této otázky se bude práce snažit dojít pomocí prozkoumání historického kontextu postavení žen, prozkoumání implementace právních úprav EU a vyhodnocení samotné situace v ČR. Hypotézou práce je: *„Vstup do Evropské unie měl zásadní vliv na zvýšení počtu žen v politice.“*

Jelikož se práce zabývá genderovou rovností, je nezbytné tyto pojmy definovat. *Gender* je pojem odkazující na sociální rozdíly mezi muži a ženami. Oproti biologickým rozdílům jsou rozdíly genderové sociálně a kulturně

¹ Uvedme například německého politologa Wolfganga Merkela, podle kterého je indikátorem kvality demokracie v demokratické teorii zastoupení žen v politice daného státu. (Merkel 2004: 33–58.)

podmíněné a mohou se měnit v čase. Závaznost těchto rozdílů tedy není přirozeným, neměnným stavem, ale dočasným stupněm vývoje sociálních vztahů mezi muži a ženami (Čermáková 2002: 134). *Rovnost* lidí, tak jak ji chápeme dnes, je následkem přirozenoprávního pojetí, které bylo formulováno osvícenskými mysliteli.² Konkrétně *genderová rovnost* má za cíl podporu plné účasti obou pohlaví na společenském dění. *Rovnost příležitostí* je zejména rovností šancí a dosažení práv všech členů společnosti, kdy by každý měl mít stejné podmínky pro uplatnění se (například na trhu práce).

Teorie genderové nerovnosti je jednou ze tří feministických teorií amerického sociologa Georga Ritzera.³ Tato teorie upozorňuje na fakt, že postavení obou pohlaví ve společnosti není pouze různé, ale zároveň i nerovné. Odůvodnění nachází v případech, kdy má žena stejnou pozici jako muž, ovšem je za ni odměněna méně penězi. Žena má také omezený prostor pro možnost seberealizace, nebo má menší moc. Autor uvádí, že příčina tohoto stavu je v uspořádání společnosti a vyvrací tvrzení, že nerovnost je dána biologickými důvody. Tato teorie mohla být vhodně užita v minulých desetiletích, nicméně zakotvení právních úprav pro rovné příležitosti obou pohlaví ve členských státech Evropské unie (v našem případě konkrétně na příkladu České republiky) by mělo potvrdit, že tato nerovnost se vytrácí a rozdíly se stírají.

V práci budu používat empiricko-analytický přístup, jenž je v současné politické vědě nejpoužívanějším přístupem a s ohledem na danou tematiku je nejvhodnější. Práce se nejprve zaměří na uvedení do problematiky rovných příležitostí žen v české politice a následně bude prověřována hypotéza analýzou dat jednotlivým zastoupením žen na kandidátních listinách politických stran na celostátní úrovni. Z této analýzy poté bude vycházet konečné vyhodnocení stavu rovných příležitostí na české politické scéně a dojde k zodpovězení výzkumné otázky práce a potvrzení či vyvrácení hypotézy.

Jelikož je v práci probíráno více témat souvisejících s nastolenou problematikou, je nezbytné poukázat na více publikací, které jsou pro zkoumání důležitým zdrojem informací. Pro právní úpravy související poté s implementací

² Například John Locke chápe stav rovnosti jako vzájemnou moc a pravomoc, kdy jeden nemá více než druhý (Locke 1965: 140-142).

³ Mezi zbývající dvě feministické teorie G. Ritzera patří teorie genderových rozdílů a teorie genderového útlaku (Jandourek 2003: 120-125).

zákonů do českého systému je stěžejní knihou *Gender a sociální právo*⁴ od docentky Kristiny Koldinské, která se zaměřuje na právo sociálního zabezpečení, evropské sociální právo a na právo pracovní. *Rovnost a diskriminace*⁵ je publikace, která nejvíce pomůže vysvětlit a pochopit termíny spojené s genderovou nerovností. Pro zasvěcení do problematiky rovných příležitostí jsou velmi přínosná díla pod záštitou nevládní neziskové organizace Gender Studies, o.p.s.⁶, či publikace vydávané pod záštitou Sociologického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i.⁷ Mezi činnostmi Sociologického ústavu můžeme také zmínit vydávání odborného časopisu *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, který vychází dvakrát ročně od roku 2000. Tento recenzovaný vědecký časopis se zabývá rovnými příležitostmi jak ve sféře veřejné, tak i v oblastech pracovního trhu či ve sféře rodinné politiky. Do významných zdrojů informací zařazují i internetové stránky Fóra 50%, což je organizace, která od svého vzniku v roce 2004 usiluje o zrovnoprávnění žen a mužů na všech úrovních rozhodování.⁸ Mezi přínosné dokumenty zařazují vybrané *Souhrnné zprávy o plnění Priorit a postupů vlády při prosazování rovných příležitostí žen a mužů* vydávané Ministerstvem práce a sociálních věcí od roku 1998 do roku 2014.⁹

V českém prostředí není tématu genderové rovnosti v politice věnována taková pozornost jako v jiných státech světa, nicméně i v České republice můžeme najít odborníky na problematiku rovných příležitostí žen. Ve většině případů se touto tematikou zabývají spíše autorky ženského pohlaví. Mezi nejvýznamnější přispěvatelky v této oblasti patří se svými analýzami k zastoupení žen v politice české socioložky Hana Havelková a Petra Rakušanová Guasti. Hana Havelková zaměřuje své zkoumání zejména na vztah žen a moci či zastoupení žen v politice a ve vědě. Petra Rakušanová Guasti se zabývá politickou participací žen a dalšími odvětvími, které pro naše bádání nejsou stěžejními tématy. U této

⁴ Koldinská, Kristina. 2010. *Gender a sociální právo*. Praha: Nakladatelství C H Beck.

⁵ Bobek, Michal, Boučková, Pavla et al, eds. 2007. *Rovnost a diskriminace*. Praha: Nakladatelství C H Beck.

⁶ Jako hlavní publikaci můžeme uvést Sokačová, Linda et al, eds. 2009. *Gender a demokracie: 1989-2009*. Praha: Gender Studies, o.p.s.

⁷ Jmenujme například publikace Hašková, Hana et al, eds. 2006. *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav AV ČR či Křížková, Alena a Sloboda, Zdeněk. 2009. *Genderová segregace českého trhu práce: Kvantitativní a kvalitativní obraz*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

⁸ Dostupné na: <http://padesatprocent.cz/>.

⁹ Dne 25. června 2014 byla agenda rovnosti žen a mužů přesunuta na Úřad vlády ČR. Dokumenty dostupné na: <http://www.mpsv.cz/cs/15093>.

socioložky stojí za zmínku publikace *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?*, která mapuje jak strategii genderové rovnosti, tak i bariéry přístupu žen do politiky a další témata související s námětem bakalářské práce.¹⁰

Zastoupením žen se v zahraniční literatuře věnuje mnoho autorů. Za nejvýznamnější autorku zabývající se genderovými aspekty politiky můžeme uvést britskou politoložku Joni Lovenduski, která se ve svých dílech věnuje reprezentaci žen v politické sféře a zkoumá i příčiny a důsledky podreprezentace žen v politice.¹¹ Neméně důležitou politoložkou zabývající se fungováním politického systému a jeho dopadu na zastoupení žen je další britská autorka Pippa Norris.¹²

Práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola se zabývá teoretickým ukotvením rovných příležitostí. I když se práce soustředí zejména na období od začátku přijímání opatření souvisejících s přípravou vstupu České republiky do Evropské unie, v první kapitole práce není opomenuto ani postavení žen v historickém kontextu za dob formování Československého státu, kdy měly ženy velké emancipační tendence, a také doba socialismu, kdy byla pozice ženy důležitou součástí na poli pracovním a samozřejmě rodinném. V této kapitole bude rozebrána implementace právních úprav Evropské unie do českého prostředí.

Ve druhé části textu bude kladen důraz na samotné aspekty, které se podílí na postavení žen v české politice. Konkrétně se práce zaměří na překážky vstupu žen do politiky z důvodu individuálních, společenských a hlavně institucionálních bariér. V této kapitole bude představena metoda pozitivní diskriminace, která by měla zvýhodnit postavení žen při výběru kandidátů na vysoké pozice. S touto metodou souvisí i navrhované kvóty, které jsou poslední dobou velmi diskutovaným tématem a v práci budou také jedním z rozebíraných témat. Konkrétně budou v podkapitole pojednávající o pozitivních opatřeních rozebrány strany, které nějakým způsobem kvóty do svých stanov implementují. Druhá kapitola také přiblíží fungování Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů a

¹⁰ Rakušanová, Petra. 2006. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů*. Praha: Fórum 50%, o. s.

¹¹ Jmenovat můžeme publikaci Lovenduski, Joni. 1986. *Women and European Politics: Contemporary Feminism and Public Policy*. Amherst: The University of Massachusetts Press, editací sborníku Lovenduski, Joni ed. 2005. *State Feminism and Political Representation*. Cambridge: Cambridge University Press či publikaci Lovenduski, Joni. 2005. *Feminizing Politics*. Cambridge: Polity Press.

¹² Norris, Pippa. 2004. *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge: Cambridge University Press či Inglehart, Ronald a Norris, Pippa. 2003. *Rising Tide: Gender equality & Cultural Change around the World*. New York: Cambridge University Press.

zprávy o plnění priorit a postupů vlády při prosazování rovných příležitostí žen a mužů.

Třetí kapitola textu se zaměří na samotné vyhodnocení nynějšího stavu, který panuje na české politické scéně. V této kapitole budou zhodnoceny hlavně údaje z internetových stránek Českého statistického úřadu. Zdrojem informací budou údaje zaměřené na postavení žen na kandidátních listinách jednotlivých politických stran v Parlamentu České republiky. Bude prozkoumáno, na jakých místech ženy, které do Poslanecké sněmovny kandidovaly, figurovaly před získáním mandátu. Zde by mělo dojít k ověření toho, že postavení na kandidátní listině strany má největší vliv na úspěch kandidátek. U voleb do Senátu bude zjišťováno, kolik žen v jednotlivých volbách kandidovalo a zda byly úspěšné. Jelikož se práce bude soustředit na všechny volby konané po vzniku samostatného Českého státu, měla by se také ověřit hypotéza, zda byl vliv Evropské unie zásadním faktorem pro zvýšení počtu žen v politice na celostátní úrovni a zda legislativní úpravy, vzhledem ke členství v EU, napomohly v českém prostředí k vyrovnání rovných příležitostí mezi oběma pohlavími v české politice. Proto je tato kapitola práce autorkou pokládána za nejdůležitější část, která výše zmíněné hypotézy potvrdí či vyvrátí.

1. Teoretické ukotvení rovných příležitostí

1.1 Postavení českých žen v dějinách

1.1.1 Role žen na přelomu 19. a 20. století a vzniku Čs. státu

Přibližně od poloviny 19. století se na českém území začíná dostávat do popředí tzv. „ženská otázka“. Ženy se začaly domáhat svých požadavků, kterými byla nejdůležitější práva pro občanský a společenský život. Právo na vzdělání či právo na vlastnictví majetku byla témata projednávaná již od začátku emancipačních tendencí. Požadavek na volební právo ženám ovšem spatřujeme až roku 1897, kdy se konal Všeslovanský sjezd žen. Během přelomu 19. a 20. století značně posílilo emancipační úsilí, když ženy začaly veřejně usilovat o svá práva a aktivně bojovat za zavedení všeobecného volebního práva.

Toto emancipační snažení bylo podporováno i manžely Masarykovými. Například ve výroku T. G. Masaryka *„Žena budiž postavena na roveň muže kulturně, právně i politicky“* (Musilová 2007: 18) ženy viděly velkou oporu. Názory okruhu intelektuálů, kteří zastávali myšlenku toho, že budování reálné demokracie a účast žen na společenském životě patří neodmyslitelně k sobě, ještě více podporovaly snažení českých žen. Roku 1904 Masaryk v přednášce uvedl: *„Muž i žena jsou si rozumově i mravně rovni. Nerovnost mezi mužem a ženou není přirozená, není od přírody, ale vyvinula se historicky. A jak v historii dělalo se mnoho chyb a chyb často osudných, tak stala se také chyba, chyba veliká, potlačením ženy.“* (Plamínková 1930: 127).

V Československu začalo v letech 1918–1938 docházet k velkému a rozmanitému rozkvětu společenské, politické a veřejné aktivity žen. Tyto aktivity můžeme hodnotit tak, že byly do té doby nebývalým úkazem. I v následujících desetiletích se prokázalo, že takovýto rozvoj neměl v Československu období a v dosavadní historii se žádný podobný rozmach žen neopakoval (Burešová 2001: 49). Ženské hnutí a spolky se zasloužily o to, že v první československé ústavě z roku 1920 byla zakotvena rovnost mezi ženami a muži a ženám bylo také přiznáno i volební právo. Právě § 9 vztahující se k rovnému volebnímu právu pro všechny občany státu, bez rozdílu pohlaví, Československo dostalo do skupiny

prvních evropských zemí, které toto právo ženám přiznaly.¹³ Právní úpravy se nevyhnuly ani předpisům nižší právní síly, než byla ústava. Práce v noci, v těžebním či hutním průmyslu byla zakázána stejně jako práce v šestinedělí. Postupně se ženy dočkaly i dalších sociálních práv, a to konkrétně v období těhotenství či mateřství.

1.1.2 Postavení žen za dob socialismu

Po druhé světové válce došlo v ČSR k výrazné změně v oblasti právní úpravy rovnosti mužů a žen. Evropské ekonomiky byly válkou velmi poznamenané a zapojení žen do pracovního procesu bylo nezbytné. V Československu byl zvrát v postavení žen způsoben i tím, že se Komunistická strana Československa dostala k moci. Tato strana potřebovala využívat všechny osoby v produktivním věku i ke své propagandě, jelikož si nemohla dovolit, aby klesla výkonnost ekonomiky a výroby. K zapojení žen stačilo to, aby byly mzdy mužům sníženy na částky, se kterými se domácnosti nemohly uživit. Taková reforma byla zavedena již v roce 1946 a následně došlo k ustálení modelu dvoupříjmových rodin a hlavně k dvojí zátěži pro ženy – skloubení zaměstnání a domácnosti.

„Těmito politickými a ekonomickými změnami došlo k posunu od chápání „ženské otázky“ nastolené za první republiky jakožto znamení rozvoje demokratické společnosti přes zaměstnání žen jakožto faktoru řešení ekonomických problémů a nedostatku pracovních sil až po využití tohoto tématu propagandou režimu zavedeného v roce 1948“ (Koldinská 2010: 152). Zaměstnanost žen se podařilo v Československu dostat na velmi vysoké procento zastoupení, nicméně oproti ostatním evropským státům rozdíly nebyly vyšší.¹⁴ Ženy kvůli své dvojí roli v práci a domácnosti ztrácely potřebnou energii a chuť zapojovat se do společenského života a prosazování svých práv. Pozitivem k vyšší zaměstnanosti žen ovšem bylo mnoho sociálních a pracovních výhod pro ženy, jakož i dostatek zařízení péče o děti.

¹³ Volební práva žen byla v evropských státech před ČSR zakotvena do ústav ve Finsku, Dánsku, Německu, Lucembursku, Nizozemí, Rakousku, Polsku, Estonsku a Litvě.

¹⁴ Procentní zastoupení žen se v evropských státech nelišilo o mnoho procent, ovšem byl zde patrný malý rozdíl mezi státy západoevropskými a východoevropskými, které mají o pár procentních bodů vyšší zastoupení žen v pracovním procesu (Schwarzová 1988: 16).

Ústavy z let 1948 a 1960 zaručovaly oběma pohlavím rovné postavení v rodině, práci i společnosti. Dále také rovný přístup ke vzdělání a povolání. Tato rovnost pohlaví byla v ČSR zakotvena „shora“ a ženy nemusely bojovat o zrovnoprávnění, jako tomu bylo v západoevropských státech.¹⁵ Rovnost mužů a žen se stala součástí státní ideologie a byla zakotvena do ústavy, i když nemohla být soudně ani jinak vymahatelná. Hlavním problémem vymahatelnosti rovnosti pro obě pohlaví byla absence konkrétních ustanovení, na která by se dalo odvolávat u soudů.

V zákoníku práce z roku 1965 můžeme nalézt některé zákazy, které porušovaly deklaraci z úvodních ustanovení k problematice rovnosti mužů a žen. Například zákoník zakázal ženám práce, které škodí jejich organismu, jsou pro ně fyzicky nepřiměřené či práce, které ohrožují jejich mateřské poslání. Tento zákaz byl zaveden pro všechny ženy, a proto takové práce nemohly vykonávat ani ženy v neplodném věku či ženy, které se dobrovolně rozhodly nemít děti. Na druhou stranu byla ženám přiznána některá práva spojená se sociální rolí ženy (i v tomto případě můžeme vidět nerovnosti, jelikož volno pro péči o dítě se poskytovalo pouze matkám – systém nepřipouštěl to, že by se o dítě v domácnosti staral otec).

Jako formální rovnost by se dal popsat systém právních předpisů, které byly zakotveny před rokem 1989, jelikož pro ženy nebyla jiná možnost než podávat stížnosti ohledně konkrétních situací, kdy nedostaly určité výhody či práva, která byla zakotvena v tehdejší platné právní úpravě (Koldinská 2010: 157). V této době se nedalo ani nijak bojovat proti diskriminaci a nebylo možné argumentovat právem na rovné zacházení. Také sociální výhody nezajišťovaly rovné postavení žen, poněvadž veškerá starost o domácnost a rodinu připadala ve většině případů právě na ženu.

Období socialismu je spojeno i se zákonnými kvótami, které znamenaly to, že na komunální úrovni bylo zastoupení žen v politice více než 30 %. V Národním shromáždění byl průměr žen 23 %. Havelková ovšem uvádí, že tyto „zákonné“ kvóty nebyly nijak v právu zakotveny (Havelková 2009: 195). Proto v nominaci žen do politických funkcí hrála největší roli stranická hierarchie.

¹⁵ Například Alena Wágnerová uvádí, že ženy v ČSR (a následně v ČR) si kvůli urychlenému a snadnému procesu zrovnoprávnění plně neuvědomovaly své postavení ve společnosti a toto společenské postavení berou za samozřejmost. Naproti tomu ženy v západoevropských státech si své postavení musely vybojovat a hájení ženských práv je v nich hluboce zakořeněno (Wágnerová 1996: 7-15).

Ani po revoluci roku 1989 nedošlo k výrazným změnám v legislativních úpravách rovného zacházení k oběma pohlavím. I když se společnost čím dál tím více demokratizovala, přetrvávající opatření přestala odpovídat ekonomickým i společenským poměrům. Nerovnosti mezi muži a ženami přetrvávaly z dob komunismu. Stále jsou patrné rozdíly v odměňování žen a mužů, vyšší nezaměstnanost žen i přetrvávající diskriminační chování vůči ženám. Na druhou stranu ovšem můžeme říci, že socialismus se zasloužil o ekonomickou nezávislost ženy na muži, zapojil ženu do pracovního procesu a v neposlední řadě také zvýšil kvalifikační a vzdělanostní úroveň českých žen.

1.2 Právní úpravy EU zakotvení rovných příležitostí v členských státech

I přesto, že je tématem práce rovnost příležitostí, následující kapitola pracuje více s pojmem diskriminace, jelikož se oba tyto pojmy vzájemně překrývají a doplňují. Pojmem diskriminace, jak ho vymezuje antidiskriminační zákon, se rozumí jakékoli rozdílné zacházení s konkrétní osobou (či osobami) na základě rozdílného kritéria. Může se jednat o kritérium zjevné či skryté, což rozděluje diskriminaci na přímou a nepřímou.¹⁶ Jedná se tedy o stav, kdy jedinci je na základě odlišnosti upíráno právo, které ostatním jedincům upíráno není. Může se jednat o stav, kdy stát aktivně vykonává určitou činnost, která vede k rozdílnému zacházení s jedinci, nebo naopak stát nepřijme určitá opatření a je pasivní k určitému stavu, který vede k rozdílnému zacházení a méně výhodnému postavení k určitým osobám.

„Na druhé straně pojem rovné příležitosti nebo také rovné zacházení je chápán jako jedna ze složek rovnosti, tak, jak ji chápe Listina základních práv a svobod ve svém článku 1“ (Kvasnicová 2011: 87). Rovné příležitosti (rovné zacházení) jsou prostředkem, jak rovnosti dosáhnout. V tomto případě dojde k situaci, že stát přijme pozitivní opatření ve prospěch osob znevýhodněných. Tím splní svůj závazek poskytnout všem rovné příležitosti a naplní také zákaz

¹⁶ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o prostředcích ochrany před diskriminací a změně některých zákonů, antidiskriminační zákon, ve znění pozdějších předpisů.

diskriminace, plynoucí zejména z Listiny základních práv a svobod. Podobně chápe rovné zacházení antidiskriminační zákon, který ve svém § 2 odst. 1 stanoví, že: „*rovným zacházením se rozumí právo nebýt diskriminován*“.¹⁷

Vztah obou zmíněných pojmů spočívá v tom, že rovné příležitosti jsou prostředkem, jak zabránit diskriminaci. Pokud je ve společnosti takový faktický stav, který způsobuje rozdílné zacházení s osobami na základě rozdílného kritéria (diskriminace), přijme stát opatření, které bude mít za následek rovné zacházení se všemi jedinci, čímž odstraní diskriminaci.

Jelikož je zákaz diskriminace a požadavek rovných příležitostí obsažen v evropském právu primárním i sekundárním, je nezbytné vývoj obou těchto odvětví rozebrat.¹⁸ Mezi významný pramen a nedílnou součást antidiskriminačního práva musíme zařadit i judikaturu Evropského soudního dvora, která se zabývá dotvářením, doplňováním a výkladem práva primárního i sekundárního. V následujícím textu bude objasněno, jak se uprvoval a historicky vyvíjel právní rámec rovných příležitostí.

1.2.1 Primární právo EU

Na počátku evropské integrace se na sociální otázky nebral tak velký ohled. Hlavní idea společenství byla spojena s liberálním názorem, kdy se má sociální rozvoj uskutečňovat prostřednictvím ekonomického vývoje společného trhu. Při vzniku Evropského hospodářského společenství roku 1957 bylo myšleno i na rovnost mezi muži a ženami, i když bylo zakotveno pouze právo na rovnou odměnu žen a mužů za stejnou práci. Toto podporuje fakt, že Společenství vzniklo spíše jako ekonomické uskupení. Zásadním pramenem primárního práva Evropského společenství (dále jen ES) je Smlouva o založení ES, která ustanovuje problematiku rovného zacházení, diskriminace a rovnosti jako takové. I když v nedávné době došlo k velmi podstatnému posunu v tom, jak chápat diskriminaci, stále přetrvává fakt, že rovnost na základě pohlaví a státní příslušnosti jsou nejrozvinutějšími odvětvími antidiskriminačního práva (Bobek 2007: 126).

¹⁷ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o prostředcích ochrany před diskriminací a změně některých zákonů, antidiskriminační zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ Základy práva ES tvoří smlouvy a další dohody (primární prameny), které jsou ratifikovány členskými státy. Sekundární právo je vytvářeno orgány ES (EU) v rámci postupů normovaných v primárním právu. Mezi sekundární právo řadíme směrnice, nařízení, rozhodnutí, doporučení a stanoviska.

Změna nastala hlavně s rozšířením diskriminace i na jiné diskriminační důvody, než právě na oblasti zmíněné výše.

Na summitu v Paříži roku 1972 bylo ujednáno, že se sociální politika dostane na stejnou úroveň jako provádění hospodářské a měnové unie. S přibývajícím členskými státy ES (následně EU) bylo jasné, že kvůli ekonomické spolupráci uvnitř Společenství, je nezbytné řešit rozdíly v ekonomické a životní úrovni jednotlivých států. Prvotním impulsem stírání rozdílů bylo zakotvení článku 158 o hospodářské a sociální soudržnosti v Jednotném evropském aktu.¹⁹ Dalším mezníkem byla Dohoda o sociální politice v roce 1992, kdy členské státy mohly učinit kroky, směřující ke zlepšení podmínek a podpoře výkonu žen, jakož i k vyrovnání jejich profesního znevýhodnění.²⁰

Roku 1997 podepsáním Amsterodamské smlouvy došlo k zařazení zákazu diskriminace z důvodu pohlaví mezi základní cíle Evropských společenství, a to konkrétně do článku 2, zabývající se úkoly společenství. Článek 3 odst. 2 zakotvuje povinnost Unie odstranit nerovnost a posílit princip rovného zacházení mezi oběma pohlavími ve všech svých činnostech. Zde se tedy poprvé setkáváme se zavedením metody *genderového mainstreamingu*²¹, který mají povinnost aplikovat do svých systémů všechny členské státy Unie. Dále tato smlouva pozměnila a zároveň rozšířila článek 141 Smlouvy ES o povinnosti každého členského státu na zajištění principu stejné odměny mužů a žen za rovnocennou či stejnou práci.²² Lisabonská smlouva podepsaná v roce 2007 tento článek, který má nyní číslo 157, pozměnila.²³ Článek mimo jiné obsahuje i povolení tzv. pozitivních opatření, která jsou čím dál tím častěji uváděna i ve směrnících. Lze konstatovat, že zpočátku bylo primární právo jakýmsi základním a jednoduchým

¹⁹ Jednotný evropský akt (JEA) byl revizí Římských smluv z roku 1957 a v platnost vstoupil 1. 7. 1987.

²⁰ Dohoda o sociální politice nebyla součástí smlouvy o EU, jelikož Spojené království Velké Británie a Severního Irska tuto dohodu nepodpořilo z důvodu odlišného názoru k sociální politice EU.

²¹ Genderový mainstreaming je metoda integrace z hlediska genderové rovnosti, kdy genderové hledisko musí být integrováno do každodenních otázek, a to ve všech oblastech rozhodování a na každé úrovni politiky.

²² Mezi úkoly Společenství se prostřednictvím Amsterodamské smlouvy dostala i rovnost mezi ženami a muži. Konkrétně ve článku 2 je uvedeno, že posláním Společenství je: „*vytvořením společného trhu a hospodářské a měnové unie, stejně jako prováděním společných politik nebo činností uvedených v článcích 3 a 4 Smlouvy o ES podporovat mj. rovné zacházení s muži a ženami.*“

²³ V Lisabonské smlouvě stojí za zmínku pozměnění článku 8, dle kterého: „*při všech svých činnostech usiluje Unie o odstranění nerovností a podporuje rovné zacházení pro muže a ženy.*“

zakotvením zásady stejné odměny za stejnou práci pro obě dvě pohlaví, ale postupem času se toto právo stalo důležitým zmocněním pro odpovídající orgány Společenství, které začaly přijímat kroky vedoucí k podpoře rovnosti a také k bránění diskriminace ze šesti základních důvodů (Koldinská 2010: 73).²⁴

Za zmínku stojí také Listina základních práv Evropské unie, projednávaná již na summitu v Nice roku 2000, která byla do primárního práva EU včleněna až s přijetím Lisabonské smlouvy. Je to první dokument v rámci EU, který obsahuje katalog lidských práv. Hlava III. nazvaná Rovnost, a to konkrétně článek 23 zaměřený na rovnost žen a mužů, je nejvýznamnější částí Listiny pro téma práce. Je zde uvedeno, že *„rovnost žen a mužů musí být zajištěna ve všech oblastech včetně zaměstnání, práce a odměny za práci. Zásada rovnosti nebrání zachování nebo přijetí opatření poskytujících zvláštní výhody ve prospěch nedostatečně zastoupeného pohlaví.“*

1.2.2 Sekundární právo EU

V otázkách spojených s rovností mužů a žen docházelo postupem času k vývoji a v mnoha oblastech právě primární právo dokázalo položit celkem rozsáhlý základ k přijímání směrnic, které tuto rovnost zakotvovaly. Dokumenty sekundárního práva postupem času rozvedly rovné postavení žen a mužů do několika oblastí.²⁵ V sekundárním právu je pro nás stěžejní úprava rovnosti mužů a žen, a to konkrétně oblast rovného přístupu k zaměstnání a příprava na něj včetně kariérního postupu. Tato oblast je velmi diskutovaným tématem a není divu, že nejvyšší počet antidiskriminačních směrnic zakazuje diskriminaci právě z důvodu pohlaví.

Přijmutí směrnice Rady 76/207/EHS dne 9. února 1976 bylo zřetelným signálem k zavádění opatření proti diskriminaci na základě pohlaví v oblasti

²⁴ Mezi těchto 6 základních důvodů patří od přijetí Amsterodamské smlouvy zákaz diskriminace z důvodu pohlaví, rasového či etnického původu, víry nebo světového názoru, zdravotního postižení, věku a z důvodu sexuální orientace.

²⁵ Konkrétně se jedná o oblasti: rovné odměňování, rovný přístup k zaměstnání a příprava na něj (včetně kariérního postupu), rovné postavení mužů a žen v systémech sociálního zabezpečení, ochrana žen v těhotenství a ranném mateřství, práce na částečný úvazek a rodičovská dovolená, a také rovný přístup ke zboží a službám.

přístupu k zaměstnání.²⁶ V dokumentu je nejdůležitějším ustanovením čl. 2, který určuje, že „*zásadou rovného zacházení se rozumí vyloučení jakékoli diskriminace na základě pohlaví buď přímo, nebo nepřímo s ohledem zejména na manželský nebo rodinný stav.*“ Tato směrnice ovšem neustavila žádný subjekt, který by nad dodržováním rovnosti obou pohlaví dohlížel. 23. září 2002 směrnice doznala změny, když byla do dokumentu včleněna judikatura Evropského soudního dvora, která dotvořila a upřesnila zakotvení rovného přístupu k zaměstnání. Do směrnice byly také přidány definice pojmů přímá a nepřímá diskriminace, které se v původním dokumentu vyskytovaly, ale nebyly vysvětleny. Směrnice nově definuje přímou diskriminaci jako stav, kdy „*se s jednou osobou zachází méně příznivě, z důvodu jejího pohlaví, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci*“. Přičemž o nepřímou diskriminaci by se jednalo „*pokud by se v důsledku zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo zvyklosti byly znevýhodněny osoby jednoho pohlaví v porovnání s osobami druhého pohlaví, ledaže takové ustanovení, kritérium nebo praxe jsou objektivně odůvodněny legitimním cílem a prostředky k dosažení uvedeného cíle jsou přiměřené a nezbytné.*“ Dle směrnice je tedy rozdílem mezi oběma druhy diskriminace zjevnost u prvního druhu, potažmo u druhého zdánlivost kritéria, které je diskriminační v obou případech.

Tato novelizační směrnice 2002/73 také již v úvodu ustanovuje zásadu *gender mainstreamingu* a také v novém článku 8a definuje povinnost členských států jmenovat subjekty na podporu a prosazování rovného zacházení se všemi osobami bez diskriminace na základě pohlaví.²⁷ 5. července 2006 byla zavedena směrnice 2006/54, která nahradila Směrnicí 76/207 konkrétně 3. kapitolou, ve které byla zakázána diskriminace přímá i nepřímá, a to jak sektoru veřejnému, tak i sektoru soukromému. Tento zákaz se vztahoval na přístup k zaměstnání, k odbornému vzdělávání a také k postupu v zaměstnání (Koldinská 2010: 97).

²⁶ Tato směrnice byla přijata z několika důvodů. Společenství potřebovalo pro své další fungování nezbytně dosažení rovného zacházení v zaměstnání s oběma pohlavími (rovné zacházení s ženami a muži bylo také jedním z cílů Společenství) či skutečnost, že sama o sobě nemůže zásada rovného odměňování platit sama od sebe a působit dostatečně účinně.

²⁷ Byly zavedeny minimální pravomoce těchto orgánů, nicméně právo zastupovat oběti diskriminace těmito orgány, které je klíčové, není ovšem v mnoha členských státech možné.

1.3 Implementace úprav do právního systému ČR

V době před euronovelizacemi byl zákaz diskriminace zakotven v českém právním řádu pouze v Ústavě a Listině základních práv a svobod. Nicméně princip rovnosti pohlaví nacházíme ve všech oblastech soukromého práva.²⁸ Česká republika začala spolupracovat na sladování českého práva s komunitárním právem již před vstupem státu do Společenství. Začalo se novelizovat mnoho právních předpisů kvůli implementaci antidiskriminačních směrnic. Roku 2000 došlo k rozhodnutí, že je neúnosné stále novelizovat stávající zákony a efektivnější by byl vznik nového zákona. Tento zákon, zastřešující veškeré antidiskriminační směrnice, čelil mnoha úskalím při svém vzniku, ale kvůli závazkům plynoucím z úmyslu stát se členskou zemí EU byl nezbytným. Jako další důvod přijetí jednoho zákona můžeme vidět v tom, že antidiskriminační směrnice EU jsou velice konkrétní (jako příklad lze uvést definování různých forem diskriminace), že členský stát nemůže využít své vnitrostátní právo a při vytváření předpisu nemá jinou možnost, než do velké míry zachovat původní text směrnice (Bobek 2010: 129).

Antidiskriminační zákon, neboli zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů²⁹, schválený Poslaneckou sněmovnou v prosinci 2005, byl zamítnut Senátem a dolní komora Parlamentu poté nenašla potřebný dostatek poslanců pro přehlasování Senátu. Mezitím byl roku 2006 přijat zákoník práce, který počítal se schválením antidiskriminačního zákona, a proto ve svém znění zákoník práce na tento zákon pouze odkazoval. Roku 2007 prošel zákon Poslaneckou sněmovnou i Senátem, nicméně kvůli vetu prezidenta V. Klause v červnu 2008 bylo přijetí opět oddáleno. Na neexistující právní předpis odkazoval zákoník až do 1. prosince 2009, kdy zákon nabyl svou účinnost díky přehlasování prezidenta oběma komorami parlamentu v červnu roku 2009. Důvodová zpráva k antidiskriminačnímu zákonu uvádí, že cílem je „*doplnit právní řád České republiky tak, aby bylo dosaženo jeho souladu s požadavky práva ES v těch případech, kdy tomu tak není. V souladu s požadavky vyplývajícími z příslušných směrnic ES je záměrem navrhovaného zákona také určení instituce, jež bude*

²⁸ Zásadu nediskriminace můžeme nalézt v zákoníku práce (zákon č. 262/2006 Sb.), zákoně o zaměstnanosti (zákon č. 435/2004 Sb.) či například v zákoně o bezpečnostních sborech (zákon č. 361/2003 Sb.).

²⁹ Zákon č. 198/2009 Sb.

působit v oblasti rovného zacházení a ochrany před diskriminací.“ V zákoně jsou obsaženy například definice přímé a nepřímé diskriminace či způsoby ochrany před diskriminací. Antidiskriminační zákon také určuje, kdy je přípustné s jednotlivci zacházet rozdílně a upravuje, v jakých případech lze využít metodu pozitivní akce. Právní prostředky, které chrání před diskriminací, jsou také obsaženy ve zmíněném zákoně (Koldinská 2010: 164).

Není opomenuta ani působnost ombudsmana, který je definován jako antidiskriminační úřad České republiky tzv. *Equality Body*. Tento zákon byl přijat hlavně z důvodů, které vyplývají z povinností vzhledem ke členství v EU. Proto jsou i stanoviska politiků vůči tomuto zákonu velmi rozporuplná a také dochází k odmítání opatření na legislativní úrovni. Přijatý antidiskriminační zákon je prakticky jediným právním předpisem, který upravuje problematiku diskriminace či rovnost příležitostí.

2. Rozbor stavu rovných příležitostí žen v české politice

2.1 Překážky vstupu žen do politiky

Ženy, které usilují o posty ve vysoké politice jednotlivých států, mají všeobecně zhoršené podmínky pro vstup do tohoto profesního odvětví. Ať už se jedná o překážky institucionální, individuální či společenské. Následující podkapitola blíže specifikuje problémy spojené se zapojením žen do politické sféry v České republice.

2.1.1 Institucionální bariéry

Úkolem politických stran a hnutí je prosazovat zájmy svých voličů prostřednictvím zvolených funkcí. Jelikož je pouze malá část populace členy politických stran, tak i proces nominování kandidátů je v rukou omezeného počtu osob. Jednotlivé strany ovládají i nastolení vnitrostranických pravidel pro výběr kandidátů. Všechny strany sice disponují svým organizačním řádem, tzv. stanovami, jež ale dle zákona o sdružování v politických stranách a v politických hnutích 424/1991 Sb. § 6 odst. 2 nemusí obsahovat způsob, kterým se nominují kandidáti. Pokud by došlo k rozporu s demokratickými zásadami, jako je mj. vyloučení kandidatury z důvodu pohlaví, Ministerstvo vnitra registraci politického subjektu odmítne.

Strategie a priority jsou reflektovány prostřednictvím nominace kandidátů politickými stranami. Kandidáti hrají hlavní roli v komunikaci s voliči a tím pádem zastupují svou stranu na veřejnosti. Výběr kandidátů strany je ovlivněn několika faktory, mezi něž můžeme zařadit v první řadě zosobnění idejí, postojů a zájmů voličů. Dalším požadavkem je například ideologická pospolitosť s programem strany (Outlý, Prouza 2013: 105).

Proto je zásadním problémem v souvislosti s institucionálními bariérami klíčová role politických stran. Jelikož právě politické strany tvoří pořadí na kandidátních listinách do jednotlivých voleb, mají hlavní funkci při organizování volební soutěže. Zde se objevuje dilema politických stran, které se musí rozhodnout mezi tím, zda mají přihlížet na vnitrostranické zájmy či utvořit kandidátku, která zaručuje úspěšnost ve volbách. Významnou roli na tomto místě hrají i voliči, kteří se podílejí na programech jednotlivých stran. Pokud voliči nevnášou požadavek na vyšší zastoupení žen na volitelných místech kandidátky,

strana nemá důvod dbát na zařazení žen v kandidátní listině na volitelná místa (Rakušanová 2006: 23-24).

Důležitou roli má také vliv volebního systému České republiky. Obecně je dáno, že parlamenty volené poměrným systémem hlasování mají větší procentní zastoupení žen, než parlamenty, do kterých se volí většinově. Britská politoložka Pippa Norris srovnávala 182 volebních systémů různých států a dospěla k závěru, že mezi průměrnou mírou zastoupení žen v parlamentech s většinovým a poměrným volebním systémem je přibližně 7% rozdíl (Norris 2004:187-190).³⁰ Konkrétně Česká republika má větší zastoupení žen v Poslanecké sněmovně než v Senátu.³¹ K roli volebního systému musíme také přičíst proměnné, které determinují profil stranického systému. Mezi tyto proměnné se zařazuje velikost volebního obvodu, respektive počet mandátů, které je možné ve volebním obvodě získat, a velikost volebního obvodu z hlediska každé politické strany, respektive počet mandátů, které může každá jednotlivá strana v daném obvodě získat (Rakušanová 2004: 78). Čím menší je volební obvod, tím méně se rozděluje mandátů, a proto mají jednotlivé strany sníženou šanci na úspěch velkého počtu kandidátů.

2.1.2 Společenské bariéry

Klíčovým problémem individuálních překážek je stále převážně patriarchální model rodiny, kdy má otec dominantní postavení v rodině. Žena, která se rozhodne angažovat v politice na kterékoliv úrovni (komunální, státní), má tradičně i poslání starat se o rodinu a domácí práce. V této souvislosti hraje velkou roli v angažovanosti političky podpora a tolerance rodiny, která je pro úspěšnost ženy nezbytnou součástí. Dalším faktorem je rozdílné měřítko pro muže a ženy, kdy má žena větší problém prosadit svůj názor a být respektována okolím. V politice převažuje mužský princip a způsob vnímání muži-politiky je brán jako dominantní. Některé ženy nevstupují do politiky právě z toho důvodu, jiné se nemohou do politiky etablovat, jelikož přetrvává mužská soudržnost, která ženy do politiky nepustí.

³⁰ Podle zjištění Pippy Norris z roku 2004 je průměrné zastoupení v parlamentech s poměrným systémem 15,6% a se systémem většinovým 8,5%.

³¹ V Poslanecké sněmovně ČR je 40 žen z 200 poslanců (20 %) a v Senátu ČR je 15 žen z 81 senátorů (18,5 %). Data aktuální k březnu 2015. Dostupné na: <http://www.volby.cz/>

V neposlední řadě mezi individuální překážky musíme také zařadit odlišné pojetí moci. Ženy do politiky ve většině případů vstupují z důvodu prosazování věcí veřejných a role v politice je jimi chápána jako veřejná služba. Ženy političky také svému postavení a funkci nekladou velkou důležitost. Mezi trendy můžeme pozorovat nejen obsazení žen do nižších funkcí, ale i obsazování žen do slabších resortů. To souvisí s tím, že jsou ženy více identifikovány s humanitními sférami, jako je sociální politika, kultura či školství.

Ve společnosti existuje stav „*skleněného stropu*“, což je jakási neviditelná překážka, kterou můžeme k individuálním bariérám také přiřadit. Jedná se o „*tradiční postoje, předpoklady a hodnoty, které brání posílení pozic žen v plné účasti na životě společnosti. Bariéra, na niž ženy narážejí při svém profesním postupu a která zapřičiňuje, že ženy jen zřídka dosahují nejvyšších politických pozic.*“³² Ženám jsou pozice či cesty vedoucí k určitým pozicím znemožňovány formálními i skrytými metodami. Pojem se dá vysvětlit tak, že strop je nejvyšší možné dosažené umístění. Výraz skleněný vyjadřuje to, že žena by mohla díky svým kvalitám působit ve špičkové pozici, ovšem nějaká neviditelná překážka ji zarazí ve snaze o tuto pozici usilovat.

Společenské překážky vstupu žen do politiky se také opírají o dotazníková šetření provedená na české veřejnosti. Nejaktuálnější dostupná zjištění jsou ze šetření provedeného v roce 2004.³³ I přesto, že jsou data stará přibližně 10 let, můžeme zde vidět podobnosti, které vykazuje česká společnost i nyní. Dle autorky výzkumu Petry Rakušanové „*můžeme konstatovat, že česká veřejnost si stále více uvědomuje nízkou míru zapojení žen do politiky.*“ Toto v dokumentu uvedla Rakušanová po provedení výzkumu i vzhledem k předešlým výzkumům, které se o politickou participaci žen také zajímaly.³⁴

V České republice mají lidé spojené také vlastnosti s oběma pohlavími, které se pohybují v politice. Muže politiky česká veřejnost vnímá jako rozhodné, razantní a neústupné, zatímco ženy političky charakterizuje jako citlivé, schopné

³² Definice pojmu je přejata ze základních pojmů sekce Genderových statistik z Českého statistického úřadu. Dostupné na: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/gender_pojmy

³³ Terénní dotazníkové šetření bylo uskutečněno Centrem pro výzkum veřejného mínění při Sociologickém ústavu AV ČR. Průzkum by uskutečněn od 18. 6. do 28. 6. 2004 a zúčastnilo se ho 889 respondentů ve věku od 18 let.

³⁴ Jmenovat můžeme šetření provedená roku 1987 Ústavem pro výzkum veřejného mínění: „*Názory občanů na prohlubování rovnoprávného postavení žen v Československu a na výchovu k manželství a rodičovství*“ (Kobylková 1987) či výzkum Institutu pro výzkum veřejného mínění z roku 1997 zaměřený na „*Zapojení žen do politických funkcí*“ (Kalnická 1997).

empatie a porozumění. Odlišnost pohlaví je i v tom, že muži jsou vnímáni jako více nezávislí na rodině a jejich politická činnost netrpí, mohou se jí naplno věnovat.

Z průzkumu Petry Rakušanové vyplývá, že v české společnosti převažuje názor, že je užitečné ženy zapojit do politického života a odpůrci tohoto zapojování jsou mezi českou veřejností v menšině. Faktem však zůstává, že ženy zájem o politiku a účast na politickém dění vyhledávají méně než muži. Nicméně zapojení žen do politického života přijde užitečné a prospěšné naprosté většině dotázaných (ve výzkumu z roku 2004 konkrétně 84 %) a procentní zastoupení odpůrců pro zapojení žen do veřejných funkcí klesá.

2.2 Strategie genderové rovnosti

Následující podkapitola přiblíží opatření, která souvisí s nastolováním rovnosti pohlaví, a tím pádem jsou úzce spjata s rovnými příležitostmi. Poněvadž se pod pojmem strategie genderové rovnosti skrývá několik druhů pozitivní diskriminace, je na místě tyto typy rozlišit. Nízké počty žen na vysokých postech lze řešit rovnými příležitostmi, rétorickými strategiemi či pozitivními opatřeními. Ve všech případech se neusiluje o vyrovnání zastoupení obou pohlaví, ale o rovnost příležitostí aspirovat na určitou funkci, která je veřejně volitelná.

2.2.1 Rovné příležitosti

Tento typ pozitivní akce nazvaný jako rovné příležitosti, představuje nezbytné využití účinných opatření, která vedou k vyššímu zastoupení ženského pohlaví mezi zaměstnanci. Mezi taková opatření můžeme zařadit například fixní pracovní dobu, financování péče o dítě nebo konání různých typů výcvikových aktivit. Výcvikové aktivity či školení jsou vhodné pro ženy, které dlouhodobě nebyly v práci, například z důvodu mateřství.

2.2.2 Rétorické strategie

Mezi rétorické strategie můžeme zařadit vedení veřejných debat vedoucích ke zvýšení všeobecného povědomí o problému či podpisy mezinárodních smluv zabývajících se tímto tématem. Dále se do této kategorie řadí i přihlášení se k politice rovných příležitostí například oficiálním prohlášením.

V České republice se vyskytuje několik nevládních neziskových organizací, které mají významný podíl na tom, že se konají veřejné debaty, které zvyšují podvědomí o problému jakým je problematika zapojení žen do politiky a veřejného života. Jednou z nejvýznamnějších organizací v českém prostředí je Fórum 50 %, jež prosazuje vyrovnané zastoupení obou pohlaví na všech úrovních rozhodování. Tato organizace vznikla roku 2004, aby mj. změnila společenské vnímání rolí žen či podporovala političky ve funkcích. Fórum 50 % dlouhodobě podporuje přijetí pozitivních opatření pro zvýšení participace žen na politickém rozhodování ve státě, jelikož zastává názor, že není možné k vyrovnanému zastoupení dospět „*přirozenou cestou*“.

2.2.3 Pozitivní opatření

Třetím typem jsou pozitivní opatření, která si kladou za cíl nastartovat vývoj pro dosažení rovných příležitostí pro obě pohlaví, i kdyby mělo dočasně dojít k narušení či porušení rovných práv mezi muži a ženami. Tento princip pozitivní akce staví rovné příležitosti před rovnost práv. Jako konkrétní princip se dají jmenovat genderové kvóty, které jsou rozčleněny v následující podkapitole.

2.2.3.1 Genderové kvóty

Genderové kvóty jsou jedním z nejefektivnějších a nejvyužívanějších opatření, které by mělo řešit problém nedostatečného zastoupení žen v politice. Cílem jejich implementace je „*zvýšení zastoupení historicky vyloučené nebo podprezentované skupiny*“ (Dahlerup 2006: 19). Proces tzv. *kvótování* neboli zavádění kvót by měl být využíván, pokud je potřeba dosáhnout patřičného zastoupení určité společenské skupiny či individua, které se do určité oblasti kvůli společenským či institucionálním bariérám špatně dostávají. Při každém pokusu o zavedení kvót by měla probíhat veřejná diskuze, která by měla být doprovázena podporou ženských frakcí vně politických stran a občanského sektoru. Samotný impuls ohledně ustanovení kvót by měl být vyjádřen ženami samotnými (Maříková, 1997: 442).

Rozeznáváme dva typy kvót: formální či zákonné kvóty a kvóty neformální či dobrovolné. Kvóty formální, které politickým stranám nařizují zařadit do svých kandidátek minimální počet příslušníků opačného pohlaví, jsou nařízeny buď ústavou či volebním zákonem a je velmi těžké takový typ kvót

schválit. Jmenovat můžeme například nutnost zavést kvóty ve všech politických stranách nebo vytvoření sankcí za nedodržení podmínek. Oproti tomu kvóty neformální, které můžeme označit jako opatření v rámci interního řádu či pravidel politických stran, se nemusí řídit žádnými pravidly a každá strana si je stanovuje sama. Tento typ kvót je brán jako nejefektivnější forma pozitivních opatření.

Neformální kvóty také můžeme rozdělit na kvóty prováděné bez úpravy či s úpravou. Při zavedení kvót bez úpravy není dáno žádné pravidlo, jak by se měli jednotliví kandidáti souměrně a adekvátně na žebříčku vyskytovat. Poté může docházet k tomu, že jedinci, pro které byly kvóty vytvořeny, mohou zaujímat poslední místa na kandidátních listinách, které jsou nevolitelnými místy. Existují však i neformální kvóty s úpravami, které více dbají na zapojení podprezentované skupiny. Prvním ze základního systému je systém zipový (někdy označovaný jako systém zebry), kdy jsou jednotliví kandidáti pravidelně střídáni vzhledem k pohlaví. Druhý systém stanoví určitý procentuální strop, ve kterém hraje roli to, že do určitého místa musí být zařazeno určité množství jednotlivého pohlaví z celkového počtu kandidátů.

V České republice nejsou uzákoněny formální kvóty, které naopak můžeme nalézt ve státech Latinské Ameriky. V minulosti byly návrhy o zavedení kvót, které ovšem nikdy nezakotvily v českém politickém systému. I v současnosti se setkáváme s názory na zakotvení kvót do legislativního systému, které jsou ovšem odpůrci odmítány. Tito odpůrci tvrdí, že k nárůstu žen v politických funkcích má dojít přirozenou cestou. Pokud se ovšem podíváme do historie, zjistíme, že od ustanovení všeobecného volebního práva pro ženy roku 1920, se nyní po 95 letech nachází v Poslanecké sněmovně 20 % žen.

Ani kvóty neformální, které se vyskytují ve skandinávských zemích³⁵, se v České republice neuplatňují ve většině stran. Výjimkami jsou Strana zelených (dále SZ), Česká strana sociálně demokratická (dále ČSSD) a Komunistická strana Čech a Moravy (dále KSČM).³⁶ V následující kapitole věnované rozboru stavu rovných příležitostí žen v české politice se zaměřím na charakteristiku neformálních kvót v jednotlivých, výše zmíněných politických stranách. Ostatní

³⁵ Rozdíly v zavedení neformálních kvót nacházíme i ve skandinávských zemích – skoro všechny norské politické strany uplatňují kvóty, ale v případě dánských politických stran nenalezneme ani jednu, která by měla zavedené ustanovení o neformálních kvótách. V Dánsku mají strany předem dané cíle, kolik % žen by na stranické kandidátce být mělo.

³⁶ KSČM pouze důrazně doporučuje kvóty, ale ve srovnání s ČSSD a SZ se nejedná o neformální kvótu, což potvrzuje i fakt, že nejde o součást stanov politické strany.

strany, které se od vzniku samostatné České republiky dostaly do Parlamentu, ve svých stanovách nemají či neměly žádné konkrétní opatření na zastoupení druhého pohlaví, a proto nebudou ve výčtu stran uvedeny.

2.2.3.1.1 Česká strana sociálně demokratická

ČSSD již ve svém 2. článku stanov, týkajících se programových cílů uvádí, že „ČSSD prosazuje princip rovných příležitostí pro ženy a muže. Jejím cílem je uplatňování této zásady do vlastní činnosti tak, že je pro ni závazná při sestavování kandidátních listin pro volby všech stupňů a při utváření všech orgánů strany.” Důležitým článkem je článek č. 36, týkající se voleb. V odstavci 3 se dočteme, že „při volbě členů orgánů ČSSD jsou navrhováni kandidáti tak, aby se členy těchto orgánů stali i ženy, ... pokud stav členské základny toto umožňuje.” a následně v odstavci 4 nacházíme i podmínku, že „volební řád pro volbu delegátů musí zabezpečovat zajištění podílu zastoupení žen ve výši nejméně dvacet pět procent, ... z celkového počtu delegátů nebo členů těchto orgánů, pokud to stav členské základny umožňuje.” I v dalších člancích nalézáme nezbytné zapojení žen do vnitrostranických orgánů.³⁷

Až do letošního 38. sjezdu ČSSD se na pozicích místopředsedů nevyskytovaly dvě ženy zároveň. Vždy se jednalo o jedno místo pro ženy, o které soupeřily nejméně dvě sociální demokratky, v některých obdobích nebyla křesla ženami obsazena vůbec (strana nemá stanoveny žádné sankce, pokud se stranické kvóty nedodrží). Letošní sjezd, konaný 13. a 14. března 2015, ovšem přinesl nečekaný výsledek, když na pozice dvou místopředsedů byly dosazeny ženy.³⁸ Jako další novinku strana odsouhlasila zavedení 40% kvóty pro opačné pohlaví na svých kandidátkách do krajů a Poslanecké sněmovny, čímž se zařadila mezi další sociálnědemokratické strany v Evropě. Zásadním problémem je ale fakt, že stranické kvóty zakořeněné ve stanovách neurčují způsob, jak by se měly obsazovat kandidátní listiny.³⁹ I proto je nyní složení po předčasných podzimních

³⁷ Ať už se jedná o článek 21 odst. 2b pojednávající o Okresním výkonném výboru, článek 26 odst. 2b o Krajském výkonném výboru, článek 29 odst. 2e o Sjezdu ČSSD, kdy musí být alespoň na jedno křeslo místopředsedy strany dosazena žena či článek 31 odst. 4c o Ústředním výkonném výboru, kdy musí být mezi 10 členy Předsednictva ČSSD zvoleny minimálně i tři ženy.

³⁸ Kromě místopředsedů Lubomíra Zaorálka, Jana Hamáčka a Martina Starce byly zvoleny i dvě ženy, a to konkrétně ministryně práce a sociálních věcí Michaela Marksová-Tominová a náměstkyně ministra zdravotnictví Lenka Teska Arnoštová.

³⁹ Nové stanovovy, které byly schváleny na 38. sjezdu ČSSD, zatím nejsou zveřejněny, ovšem již teď je jasné, že formulace o zastoupení minimálního procenta opačného pohlaví nebude řešit pořadí na kandidátních listinách.

volbách roku 2013 v Poslanecké sněmovně ČR z 50 členů ČSSD pouze 7 ženského pohlaví.

2.2.3.1.2 Strana zelených

SZ má zakotvenou genderovou rovnost na složení stranických orgánů i na sestavování kandidátních listin. Tato strana přejala svou koncepci od Zelených v Německu, kteří se ovšem řídí 50% kvótou na sestavování kandidátních listin metodou zipového systému.⁴⁰ Česká Strana zelených tento koncept nevyužívá. Dne 25. ledna 2015 bylo stranou schváleno spolupředsednictví, kdy v čele strany budou stát dva zástupci opačného pohlaví. Tento institut spolupředsednictví se nejprve musí zanést do stanov a zvolení nových spolupředsedů by se mělo konat v lednu roku 2016. Nyní má Strana zelených ve svých platných stanovách z roku 2011 zakotveno, že „*funkci prvního místopředsedy zastává vždy osoba opačného pohlaví než předseda*“.⁴¹ Článek 28 následně uvádí, že mezi členy volených orgánů strany a na kandidátních listinách musí být „*v první dvojici a v každé následující trojici jeden kandidát opačného pohlaví, aby bylo dosaženo toho, že na kandidátních listinách bude zastoupeno opačné pohlaví alespoň 1/3.*” Jelikož strana nemá v současné době zastoupení v Poslanecké sněmovně, není pravděpodobné, že ji bude některá z parlamentních stran následovat. Pokud by ovšem strana měla vliv na politické scéně, patrně by vzrostl počet genderových opatření na vyrovnání zastoupení mužů a žen a nastolení některých z typů kvót v jednotlivých politických stranách.

2.2.3.1.3 Komunistická strana Čech a Moravy

Ústřední výbor KSČM vydává pouze doporučení, která uvádí, jak by se mělo dosahovat genderové rovnosti. Návrhem je, že na každé kandidátce strany do Poslanecké sněmovny by měla být na jednom z prvních tří míst postavena žena. A na úrovni regionální či místní samosprávy by měly být utvářeny podmínky, které se zapříčiní o rovné postavení obou pohlaví. Jako základní podmínku demokracie zde výbor uvádí vyváženou účast pohlaví na rozhodování. I přes to, že KSČM neuplatňuje žádné vnitrostranické kvóty, procentní zastoupení

⁴⁰ V Německu následovala Strana zelených, po přijetí stranických kvót roku 1986, Křesťanská demokratická strana i Sociálně demokratická strana, které musely zareagovat, aby nepodcenily situaci genderové vyváženosti a ustanovily, že počet žen na kandidátkách musí odpovídat podílu žen ve členské základně.

⁴¹ Tuto formulaci nacházíme ve článku 18 odst. 2d.

žen v Poslanecké sněmovně má tato strana dlouhodobě nejvyšší ze všech politických subjektů.

2.3 Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů

Následující podkapitola přiblíží fungování významné instituce, která se zabývá rovnými příležitostmi obou pohlaví. Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů (dále jen “Rada”) vznikla usnesením vlády České republiky 10. října 2001 pod Ministerstvem práce a sociálních věcí (dále jen “MPSV”).⁴² Činnost Rady je administrativně a organizačně zabezpečována sekretariátem Rady, který byl až do roku 2014 organizační součástí MPSV. Dne 25. června 2014 došlo k přesunutí pracovní náplně rovnosti žen a mužů a sekretariátu Rady z MPSV na Úřad vlády ČR. Nynějším předsedou Rady je ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Jiří Dienstbier.

*„Rada jako stálý poradní orgán vlády v oblasti vytváření rovných příležitostí pro ženy a muže připravuje návrhy směřující k prosazování a dosažení rovných příležitostí pro obě pohlaví.”*⁴³ Mezi pole působnosti, kterými se Rada zabývá, můžeme zařadit vydávání doporučujících stanovisek vládě během procesu prosazování rovnosti, zjišťování aktuálních problémů ve společnosti spojených s rovnými příležitostmi či hodnocení efektivity uskutečňování principu rovnosti pohlaví. Rada má právo zřizovat výbory a pracovní skupiny, jejichž funkcí je řešení jednotlivých záležitostí připadajících do působnosti Rady. Pro účely našeho zkoumání je stěžejním výborem Výbor pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích.

2.3.1 Výbor pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích

Tento poradní orgán Rady v oblasti rovných příležitostí pohlaví v politice byl zřízen 22. dubna 2009 ministrem pro lidská práva a předsedou Rady Michaelem Kocábem. Mezi cíle výboru patří v první řadě předkládání konceptů

⁴² Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů byla zřízena usnesením vlády České republiky číslo 1033. Prvním předsedou Rady byl jmenován 1. místopředseda vlády a ministr práce a sociálních věcí Vladimír Špidla.

⁴³ Usnesení vlády č. 1033 ze dne 10. října 2001 čl. 2 odst. 1-2.

Radě, které mohou vést k eliminaci či úplnému odstranění problémů, spojených s potížemi nastolení vyváženého zastoupení obou pohlaví v politice. Předsdkyní Výboru je politoložka Jana Smiggels Kavková, která je ředitelkou nevládní neziskové organizace Fórum 50 % a místopředsdkyní již v úvodu zmíněná Hana Havelková, jež je mimo jiné vedoucí Katedry genderových studií FHS Univerzity Karlovy. Jmenovaní členové Výboru jsou zástupci nevládních neziskových organizací, zástupci veřejné správy a politických stran, kdy každá politická strana má možnost dosadit do Výboru dva členy – ženu a muže. Mezi další členy patří zástupci odborné veřejnosti a zástupci sociálních partnerů.

Výbor zasedal poprvé 3. září 2009, kdy představil budoucí členy. Mezi roky 2009–2013 je patrná vzestupná tendence v početním zastoupení, kdy z původních 12 členů Výboru se navýšil počet na 25 členů. Výbor se například vyjádřil k výsledkům komunálních voleb konaných v říjnu 2010, kdy uvítal, že ve 4 statutárních městech České republiky (města Chomutov, Přerov, Liberec a Havířov) byl podíl zvolených žen vyšší než 30 %. Na druhé straně v roce 2013 Výbor vyslovil obavy nad nízkým počtem zastoupení žen na kandidátních listinách politických stran a uskupeních, které kandidovaly do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2013. V těchto volbách Výbor vyslovil podporu kampaním, které vyjadřovaly důležitost udělování preferenčních hlasů ženám a také voličům, již hodlali preferenční hlasy ženám ve volbách udělit.

2.3.2 Zprávy o plnění priorit a postupů vlády při prosazování rovných příležitostí žen a mužů

V dubnu roku 1998 byl vládou přijat národní akční plán pro prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže „*Priority a postupy vlády při prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže*” (dále *Priority*), jenž je každý rok vyhodnocován a aktualizován. Tímto krokem vláda uznala své závazky nejen k Evropské unii, ale i k Organizaci spojených národů.⁴⁴ Sice dokumenty již od

⁴⁴ Mezi klíčové dokumenty obou organizací zabývajících se principem rovných příležitostí lze zařadit *Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen*, *Pekingskou akční platformu*, *politickou deklaraci zformulovanou na 23. zasedání Valného shromáždění OSN* (Nováková, 2001) či *Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů 2006-2010* (Komise Evropských společenství, 2006).

prvního vydání obsahovaly kroky vedoucí ke zvyšování počtu žen ve vedoucích funkcích, ale byly zaměřeny na vyvážené zastoupení obou pohlaví ve funkcích, které byly jmenovány v oblasti státní správy. Ke změně došlo v *Prioritách* pro rok 2003, kdy dodatek ustanovil přijetí konkrétních postupů na docílení vyrovnaného zastoupení pohlaví ve vedoucích funkcích a také v pracovních kolektivech.

Pozitivní opatření jsou součástí "*Priorit*" prakticky od počátku vydávání dokumentu. Každý rok je součástí dokumentu také zaúkolování jednotlivých ministerstev, jakým způsobem mají podporovat vyvážené zastoupení obou pohlaví na vedoucích pozicích či jak podporovat sladění pracovního a soukromého života. Většina resortů při výběru do vedoucích funkcí ovšem uplatňuje hledisko odborných znalostí, schopností a kvalifikačních předpokladů než hledisko pohlaví, což samy resorty uvádějí v tzv. *resortních Prioritách*. Tento typ *Priorit* je vypracováván každý rok individuálně každým ministerstvem od roku 2002. Předmětem dokumentů je zpracování programu na podporu rovného zastoupení obou pohlaví v rámci resortní působnosti.

Dne 12. listopadu 2014 došlo vládou ČR k projednání a schválení *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014– 2020*. Tato strategie, definující záměry v oblasti uplatňování politiky rovnosti obou pohlaví, odráží potřebu rovnosti ohledně institucionálního zabezpečení a staví rovnost na úroveň celospolečenské priority. Rozdíl oproti *Prioritám* je v tom, že *Priority* tvoří hlavní linii prosazování a zajišťování rovnosti žen a mužů vládou ČR a *Strategie* těmto *Prioritám* poskytuje širší rámec (Úřad vlády České republiky 2014: 4). Nedílnou součástí k tomuto dokumentu je *Zpráva o možnostech optimalizace sběru dat k hodnocení naplňování principů rovnosti žen a mužů*, která má za úkol popsat, jakými statistickými ukazateli dojde k monitorování naplňování výše zmíněné strategie.

Ve strategii je jedním z důležitých aspektů, který se zasloužil o vznik tohoto dokumentu, také role EU, jež se vyznačuje významnou pozicí v rámci prosazování rovnosti mužů a žen. Jelikož *Strategie* byla zavedena nedávno, nemůžeme předvídat, jak velký vliv bude mít na vyrovnané zastoupení obou pohlaví. Jediné, co se dá vyvodit z ustanovení takového dokumentu je fakt, že problematika rovného postavení žen se dostává do popředí v českém prostředí a k transformaci nynějšího nastavení by mohla velmi kladným dílem přispět.

3. Vyhodnocení stavu rovných příležitostí v české politice

V následující kapitole se autorka bude snažit poukázat na problematiku rovných příležitostí žen v české politice vzhledem k jednotlivým volbám do Poslanecké sněmovny ČR a Senátu ČR. Zdrojem volebních výsledků jsou internetové stránky Českého statistického úřadu.⁴⁵

Hlavní roli v otázce rovného zastoupení pohlaví na české politické scéně hrají především institucionální bariéry, které ženám znemožňují účastnit se ve větší míře rozhodování ve vysoké politice. Předpokladem je, že legislativní změny zapříčiněné vstupem České republiky do Evropské unie vedly ke zmírnění těchto bariér a díky vlivu EU mají ženy lepší šanci se prosadit v české vysoké politice.

První podkapitola se zaměří na volby do Poslanecké sněmovny ČR od roku 1996 až do posledních voleb konaných v roce 2013. Nejdříve dojde k vysvětlení, jakým způsobem jsou mandáty přerozdělovány jednotlivým stranám. Jelikož se volební systém v roce 2000 měnil, popsány budou obě metody pro přerozdělování mandátů. Poté budou zkoumány kandidátky jednotlivých stran, které byly úspěšné ve volbách do dolní komory Parlamentu. Vybrány budou nejzajímavější výsledky političek v jednotlivých volbách. Následně dojde k celkovému zhodnocení vývoje voleb do Poslanecké sněmovny z hlediska vývoje rovných příležitostí hlavně s ohledem vstupu České republiky do Evropské unie.

Druhá podkapitola se soustředí na volby do Senátu ČR, kam by dle předešlých zjištěných informací, mělo být pro ženy těžší se dostat. Tato teze Rakušanové o proměnných, které ovlivňují profil stranického systému a s tím spojené zastoupení žen, by měla potvrdit fakt, že ženy mají ztížené podmínky pro kandidaturu do horní komory Parlamentu ČR.⁴⁶

Ve zkoumání by se měl pozitivně projevit vliv Evropské unie a jejich legislativních úprav přijatých v České republice se vstupem země do této organizace. U politických stran úspěšných ve volbách konaných po vstupu České republiky do Evropské unie by měl být zjištěn nárůst žen na kandidátních listinách vzhledem ke zvyšující se roli rovných příležitostí.

⁴⁵ Český statistický úřad. <http://volby.cz/>

⁴⁶ Hlavním důvodem je většinový volební systém, kdy je vybrán 1 uchazeč ve volebním obvodu. Nominace pouze jednoho kandidáta snižuje šance potenciálních kandidátek politických stran a hnutí na možnost ucházení se o mandát.

3.1 Volební systém do Poslanecké sněmovny ČR

Po vzniku samostatné České republiky 1. ledna 1993 se dle ústavního zákona o zániku společného státu č. 542/1992 Sb. článku 4 rozhodlo, že zákonodárná moc v České republice se přikazuje do působnosti poslanců České národní rady zvolených ve volbách roku 1992 a poslanců Federálního shromáždění za Českou republiku. Fakticky však byla dolní komora složena z politiků ČNR a poslancům FS zanikl mandát.

První a druhé volby do PS od vzniku samostatného státu se konaly v letech 1996 a 1998. 200 mandátů bylo přerozdělováno dvouskrutiniovým systémem Hagenbach-Bischoff⁴⁷, kdy ve II. skrutiniu určovaly do funkce poslance stranické centrály. Politici o křeslo v dolní komoře usilovali v 8 vícemandátových volebních krajích. Jelikož ani v jedněch volbách nedošlo k sestavení většinové vlády, byla dvěma nejsilnějšími stranami ČSSD a ODS uzavřena „*Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí*“ (tzv. „opoziční smlouva“).

Ke změně volebního systému došlo v roce 2000 dohodou těchto stran z důvodu eliminace vlivu malých stran a posílení stability. Počet vícemandátových krajů se zvýšil na 14, kopírujících krajskou strukturu. Na kandidátních listinách v jednotlivých krajích je určen maximální počet kandidátů. Volič má možnost hlasovat pouze pro jednu stranu, ve které může udělit 4 přednostní hlasy. Pokud některý kandidát obdrží více jak 5 % preferenčních hlasů, zařazuje se na začátek kandidátní listiny nehladě na pořadové číslo (pokud je kandidátů více, jsou seřazeni dle počtu získaných preferenčních hlasů). Podle podílu, jaký má kraj na celkovém počtu hlasů, kdy se vydělí počet platných hlasů v kraji oproti všem platným hlasům v ČR, se určí počet mandátů pro jednotlivé kraje. Zaokrouhuje se dolů na jednotky a krajům vykazujícím největší zbytek se přidělí zbývající mandáty. Poté dojde k vyřazení kandidujících stran, které nepřekročily uzavírací klauzuli. Přerozdělení mandátů v kraji se řídí d'Hondtovou metodou⁴⁸.

⁴⁷ Hagenbach-Bischoff kvóta určuje minimální počet hlasů, které je potřeba na získání mandátů obdržet. Kvóta dělí počet všech platných hlasů pro stranu v kraji počtem mandátů, které lze získat. K počtu mandátů je přičten ještě 1 mandát navíc, ale často nejsou rozděleny všechny mandáty. Proto se ve II. skrutiniu dorozdělují mandáty na celostátní úrovni stranám, které získaly nejvíce hlasů z těch, kteří mandát již neobdrželi.

⁴⁸ Tato metoda dělí počet hlasů každé strany řadou celých čísel 1, 2, 3, ... Poté je vybráno tolik nejvyšších čísel, kolik má být rozděleno mandátů.

3.1.1 Volby do Poslanecké sněmovny České republiky

3.1.1.1 Volby konané 31. května a 1. června 1996

ODS	počet	zastoupení v %
kandidující ženy	42	14,10 %
zvolené ženy	7	10,29 %
ČSSD		
kandidující ženy	42	14,19 %
zvolené ženy	11	18,04 %
KSČM		
kandidující ženy	55	18,45 %
zvolené ženy	5	22,73 %
KDU-ČSL		
kandidující ženy	40	13,42 %
zvolené ženy	2	11,11 %
SPR-RSČ		
kandidující ženy	42	16,16 %
zvolené ženy	5	27,79 %
ODA		
kandidující ženy	50	16,78 %
zvolené ženy	0	0%

Zdroj: Vytvořeno autorkou. Data dostupná na: <http://volby.cz/pls/ps1996/u0>

První volby do Poslanecké sněmovny v České republice přiměly ke kandidatuře z celkových 4 492 kandidátů 908 žen, což v procentním zastoupení znamená 20,21 % žen z celkového počtu. Zvoleno bylo 30 žen (15 %). Výrazný úspěch žen měla strana Sdružení pro Republiku – Republikánská strana Československa. Ženy obsadily ze získaných 18 mandátů pro stranu 5 křesel. Zajímavým faktem je to, že poslankyně této strany nemusely disponovat žádným titulem, aby byly zvoleny. V ostatních stranách poslankyně disponovaly ve většině případů titulem Mgr.⁴⁹ Strana SRP – RSČ je zajímavá také z toho hlediska, že ve II. skrutiniu jí byl v Západočeském kraji udělen jeden mandát, který připadl Blance Zajícové, kandidující s pořadovým číslem 21. Tato poslankyně byla nevlastní dcerou předsedy strany Miroslava Sládka a manželkou jeho stranického kolegy Petra Zajíce, a proto je zřejmé, že byla dosazena do funkce poslankyně vzhledem k příbuzenským vztahům s vedením strany než z jiných důvodů.⁵⁰

⁴⁹ Důležitost získaného titulu objevuje ve všech volbách. Žena s titulem umístění na předních příčkách listiny získá spíše, než žena, která žádným titulem nedisponuje.

⁵⁰ Mezi jiné důvody můžeme například zařadit vyvážení druhého pohlaví vzhledem k získaným mandátům v dolní komoře. Nicméně tato strana ve svých stanovách nemá uvedeny žádné principy pro zastoupení druhého pohlaví ve straně, a proto je tento důvod málo pravděpodobný.

3.1.1.2 Volby konané 19. a 20. června 1998

ČSSD	počet	zastoupení v %
kandidující ženy	50	16,90 %
zvolené ženy	11	14,87 %
ODS		
kandidující ženy	55	18,46 %
zvolené ženy	7	11,11 %
KSČM		
kandidující ženy	61	20,48 %
zvolené ženy	6	25,00 %
KDU-ČSL		
kandidující ženy	43	14,43 %
zvolené ženy	3	15,00 %
US		
kandidující ženy	54	18,18 %
zvolené ženy	3	15,78 %

Zdroj: Vytvořeno autorkou. Data dostupná na: <http://volby.cz/pls/ps1998/u0>

V těchto předčasných volbách kandidovalo z celkového počtu 3 631 celkem 756 žen představujících 20,81 % všech uchazečů o politické mandáty. Zvoleno bylo 30 žen, což znamená stejné zastoupení jako ve volbách předešlých. Milada Emmerová získala mandát v Západočeském kraji za ČSSD stejně jako ve volbách minulých. Zajímavostí je, že ve volbách roku 1996 dostala nejvyšší procento preferenčních hlasů za ČSSD v Západočeském kraji (5,03 %), a i přesto ve volbách následujících nebyla na kandidátní listině ČSSD na místě prvním, ale druhém a opět získala největší počet preferenčních hlasů za ČSSD v Západočeském kraji (3,61 %).

Významného úspěchu dosáhly také členky ODS kandidující ve Východočeském kraji, které byly zařazeny na kandidátní listinu v pořadí na 1., 3. a 5. místě. Poslankyně Horníková, Nedvědová a Páralová nominované za stranu, která nemá ve stanovách nijak zakotvená pozitivní opatření pro vyrovnané příležitosti druhého pohlaví, dostaly přiměřené preferenční hlasy k jejich vysokému postavení na listině.

Za KDU-ČSL ve Středočeském kraji kandidovala na čtvrtém místě Vlasta Parkanová, která získala nejvíce preferenčních hlasů (30,10 %) a přeskočila i lídra kandidátky Josefa Janečka, který svůj mandát obdržel až ve II. skrutiniu.

3.1.1.3 Volby konané 14. a 15. června 2002

ČSSD	počet	zastoupení v %
kandidující ženy	86	25,15 %
zvolené ženy	10	14,29 %
ODS		
kandidující ženy	63	18,37 %
zvolené ženy	8	13,79 %
KSČM		
kandidující ženy	75	21,94 %
zvolené ženy	12	29,27 %
Koalice KDU-ČSL, US-DEU		
kandidující ženy	54	15,79 %
zvolené ženy	4	12,90 %

Zdroj: Vytvořeno autorkou. Data dostupná na: <http://volby.cz/pls/ps2002/psm>

Ve volbách roku 2002 kandidovalo 1596 žen (26,31 %) a uspělo 34 žen představujících 17 % zvolených uchazečů, což zvedlo počet žen v Poslanecké sněmovně oproti volbám minulým. Jedinou stranou, která měla vyšší procento úspěšných žen oproti procentu kandidujících žen, byla KSČM. Volby se konaly již v nově vymezených územních celcích, které rozšířily volební obvody z 8 na 14 krajů. Proto by dle institucionálních bariér mělo být pro ženy těžší do dolní komory kandidovat.

Dvoje doposud konané volby v kraji Praha a volby roku 2002 v Hlavním městě Praha s přehledem vyhrála v ČSSD Petra Buzková, která ve všech zmíněných volbách byla určena jako kandidátka číslo 1 a získala i nejvíce preferenčních hlasů za stranu v tomto kraji. Na kandidátní listině Plzeňského kraje již můžeme na 1. místě vidět Miladu Emmerovou, jež obdržela opět nejvyšší počet preferenčních hlasů za ČSSD v kraji.

Ve Středočeském kraji je zajímavé postavení kandidátky ODS Evy Dundáčkové, která již ve volbách roku 1998 dostala mnoho preferenčních hlasů, a i přesto na listině v těchto volbách kandidovala na 5. místě. Preferenčních hlasů dostala za ODS v kraji 2. nejvyšší počet, ve volbách minulých 3. nejvyšší počet. Za občanské demokraty opět usilovaly o získání mandátu velmi úspěšné kandidátky z minulých voleb za Východočeský kraj, který se rozdělil na kraj Pardubický a Královéhradecký. Zatímco kandidátky za Pardubický kraj Páralová a Nedvědová si na listině polepšily, Zdeňka Horníková, kandidující za kraj Královéhradecký, svůj mandát získala díky preferenčním hlasům, které ji z 5. místa kandidátky posunuly na 3. a zároveň poslední zvolené křeslo pro stranu v kraji.

3.1.1.4 Volby konané 2. a 3. června 2006

ODS	počet	zastoupení v %
kandidující ženy	83	24,27 %
zvolené ženy	9	11,11 %
ČSSD		
kandidující ženy	79	23,17 %
zvolené ženy	9	12,16 %
KSČM		
kandidující ženy	91	26,53 %
zvolené ženy	8	30,77 %
KDU-ČSL		
kandidující ženy	68	19,83 %
zvolené ženy	2	15,38 %
SZ		
kandidující ženy	115	33,82 %
zvolené ženy	3	50,00%

Zdroj: Vytvořeno autorkou. Data dostupná na: <http://volby.cz/pls/ps2006/ps>

Ve volbách kandidovalo 1383 žen představujících 27,74 % všech uchazečů a zvoleno bylo 31 žen (15,5 %), což snížilo početní zastoupení tohoto pohlaví v dolní komoře oproti předchozímu funkčnímu období. Poprvé se do Poslanecké sněmovny dokázala prosadit Strana zelených, která má zakotvena genderová opatření, a i proto dokázalo křeslo získat zatím nejvyšší procentní zastoupení žen z kandidátních listin od voleb roku 1996. Úspěšnou političku SZ nalzáme v Hlavním městě Praha, a to Kateřinu Jacques, jež dokázala o několik preferenčních hlasů překonat lídra kandidátky Martina Bursíka. Jedná se o první ženu v tomto kraji, která takto přeskočila kandidáta postaveného na prvním místě.

Výrazná kandidátka za KDU-ČSL ve Středočeském kraji Vlasta Parkanová, která obdržela poprvé mandát roku 1998 ziskem 30,1 % preferenčních hlasů a ze 4. místa na listině se dokázala prosadit do komory, získala mandát v obou dalších volbách jako lídr strany v kraji, ale již s menším procentem preferenčních hlasů. Zajímavá je kandidatura Dany Filipi za ODS v Jihomoravském kraji, která byla postavena na 8. místo v listině jako nejvýše umístěná žena a dokázala získat nejvyšší počet preferenčních hlasů ze všech občanských demokratů usilujících o mandát v tomto kraji. Podobný úspěch zaznamenala kandidátka KSČM Milada Halíková v Moravskoslezském kraji, která dokázala získat mandát z 6. místa na listině a díky preferenčním hlasům přeskočila 3 mužské uchazeče, kteří křeslo v dolní komoře nezískali.

3.1.1.5 Volby konané 28. a 29. května 2010

ČSSD	počet	zastoupení v %
kandidující ženy	86	25,29 %
zvolené ženy	5	8,93 %
ODS		
kandidující ženy	68	19,88 %
zvolené ženy	9	16,98 %
TOP 09		
kandidující ženy	83	24,27 %
zvolené ženy	11	26,83 %
KSČM		
kandidující ženy	103	30,12 %
zvolené ženy	11	42,31 %
VV		
kandidující ženy	92	27,30 %
zvolené ženy	8	33,33 %

Zdroj: Vytvořeno autorkou. Data dostupná na: <http://volby.cz/pls/ps2010/ps>

Voleb se zúčastnilo 1364 žen, což odpovídá 27,16 % všech kandidátů a počet poslankyň se v dolní komoře zvýšil na 44 (22 %). O tento zatím nejvyšší počet žen v Poslanecké sněmovně se zasloužily spíše menší strany TOP 09, KSČM a VV, které ve svých řadách zaznamenaly velké procentní zastoupení žen. Velkým zklamáním v tomto ohledu je ČSSD, ve které uspělo pouze 5 žen, a to i přes to, že strana získala ve volbách nejvíce mandátů.

Tyto volby se vyznačují vysokým počtem zvolených poslanců díky využití preferenčních hlasů. Jana Suchá kandidující z 5. místa na stranické kandidátce VV v Karlovarském kraji se stala první ženou, která usedla za tento kraj v dolní komoře. Jako jediná v kraji za stranu dokázala získat mandát a překonala 4 výše postavené mužské kandidáty na listině. Milada Emmerová, opět kandidující za ČSSD v Plzeňském kraji, dokázala zvítězit ve straně díky preferenčním hlasům, jelikož kandidovala až z 8. místa listiny. Obdobná je úspěšnost i tří političek za ODS Weberové, Horníkové a Fischerové, jež získaly mandát z původně nevolitelných pozic, a to vzhledem k vysokému počtu preferenčních hlasů. Úspěšné byly i uchazečky strany TOP 09 a VV. Tyto strany ve svých stanovách nemají určena žádná opatření pro genderovou vyváženost a i přesto se političky dokázaly ve velkém zastoupení do dolní komory dostat.

3.1.1.6 Volby konané 25. a 26. října 2013

ČSSD	počet	zastoupení v %
kandidující ženy	84	24,49 %
zvolené ženy	6	12,00 %
ANO 2011		
kandidující ženy	71	20,82 %
zvolené ženy	10	21,28 %
KSČM		
kandidující ženy	96	27,99 %
zvolené ženy	11	33,33 %
TOP 09		
kandidující ženy	63	18,37 %
zvolené ženy	7	26,92 %
ODS		
kandidující ženy	81	23,62 %
zvolené ženy	3	18,75 %
ÚSVIT		
kandidující ženy	77	22,51 %
zvolené ženy	2	14,29 %
KDU-ČSL		
kandidující ženy	75	21,87 %
zvolené ženy	0	0%

Zdroj: Vytvořeno autorkou. Data dostupná na: <http://volby.cz/pls/ps2013/ps>

V předčasných volbách roku 2013 se na kandidátkách všech stran vyskytovala jména celkem 1588 žen (26,92 %) a křeslo v dolní komoře Parlamentu získalo 39 zástupkyň ženského pohlaví (19,5 %). Paradoxním jevem je opět situace, kdy za stranu, která nemá zakotvenou rovnost příležitostí pro ženy a muže (ANO 2011 či TOP 09), se do Poslanecké sněmovny dostane více žen, než v případě strany, jež má ve stanovách jako jeden z cílů princip rovných příležitostí pro obě pohlaví (ČSSD).

Vyváženými listinami se pyšnily strany ANO 2011 a TOP 09 ve Středočeském kraji, které na přední pozice umístily zástupkyně ženského pohlaví, jež dokázaly získat mandát. Za ANO 2011 na listině figurovaly na 1. místě Jaroslava Jermanová, na 2. místě Kristýna Zeličková a na místě 5. Ivana Dobešová. V TOP 09 ze 4 získaných mandátů 3 mandáty připadly ženám, které byly na listině na 2. až 4. místě v pořadí Helena Langšádlová, Věra Kovářová a Nina Nováková.

Za KSČM ve všech volbách do Poslanecké sněmovny v Jihomoravském kraji uspěla Zuzka Rujbrová (později Bebarová), jež se na listinách pohybovala od

1. do 4. místa. V posledních volbách byla umístěna na 5. pozici, a i přes to dokázala získat v kraji za stranu nejvíce preferenčních hlasů.

Za pozornost stojí také strana KDU-ČSL, kde žádná ze 75 kandidujících žen nezískala mandát. Od prosince 2014 je v Poslanecké sněmovně jedna zástupkyně křesťanských demokratů, Pavla Golasowská, která obdržela mandát jako první náhradnice v Moravskoslezském kraji. Do dolní komory se dostala jako nástupkyně lídra moravskoslezské kandidátky KDU-ČSL Tomáše Podivínského, jenž rezignoval na mandát.

Obdobná situace nastala i v ČSSD, když v březnu 2014 rezignoval lídr jihočeské kandidátky Jiří Zimola, a jeho křeslo v dolní komoře obsadila Vlasta Bohdalová. Tato politička na kandidátce figurovala na druhém místě, ale kvůli preferenčním hlasům, které obdrželi uchazeči na 3. a 4. místě, se do Poslanecké sněmovny na podzim roku 2013 nedostala.

3.1.2 Vyhodnocení rovných příležitostí pro kandidaturu žen do Poslanecké sněmovny

První i druhé volby konané v letech 1996 a 1998 přiměly ke kandidatuře přibližně stejné procentní zastoupení žen, a to pětinu z celkového počtu uchazečů o post poslance. Poslankyně ovšem v dolní komoře nedosáhly ani pětinovému zastoupení. Významný úspěch zaznamenala v roce 1996 strana SPR-RSČ, jelikož její poslankyně tvořily přes čtvrtinu zvolených kandidátů za stranu. Podobný výsledek v roce 1998 měla i KSČM. Ostatní zvolené strany se nijak výrazně na zastoupení žen nepodepsaly.

Následující volby uskutečněné 2 roky před vstupem do Evropské unie a 2 roky po vstupu do organizace, znamenaly zvýšení kandidatury ženského pohlaví z pětiny kandidujících na čtvrtinu politiků ucházejících se o post. Toto zvýšení zájmu žen ovšem k výraznému navýšení poslankyň nevedlo. Jedním z důvodů nedostatku poslankyň může být změna volebních krajů, které se zmenšily, a tím pádem došlo k navýšení jejich počtu. Ženy mají v menších krajích zhoršené podmínky na kandidaturu, jelikož se rozděluje méně mandátů. Ve větších krajích, kde je mandátů rozdělováno více má žena větší šanci na úspěch.

Roku 2010 v dolní komoře usedlo nejvíce žen od vzniku České republiky. I když se ucházelo o post poslankyně přibližně stejné procentní zastoupení, došlo

k nejvýraznějšímu úspěchu kandidátek, jež tvořily 22 % ze všech poslanců. Velký podíl na tomto výsledku má tzv. „*kroužkovací revoluce*“⁵¹, kdy díky preferenčním hlasům svůj mandát v dolní komoře získalo 15 žen. Předčasné volby v roce 2013 počet žen v Poslanecké sněmovně opět snížily na necelou pětinu všech poslanců. Aktuálně se v dolní komoře Parlamentu vyskytuje 40 žen, což představuje 20 % všech členů.

Pokud se podíváme na výše zmíněné statistiky jednotlivých voleb do dolní komory Parlamentu, je patrné, že k významnému posunu v oblasti rovných příležitostí nedošlo. Sice se zvyšuje počet žen, které usilují o mandát, ale jejich snažení je ovlivňováno tím, že do voleb kandiduje i více mužů. Rozbor voleb ukázal, že vstup České republiky do Evropské unie neměl vliv na změnu či zmírnění institucionálních bariér, které na české politické scéně stále přetrvávají.

Dosavadní vývoj zastoupení žen dokládá, že nejvyšší úspěšnost byla ve volbách roku 2010, kdy voliči udělili mnoho preferenčních hlasů kandidátkám, které by jinak neměly šanci se do Poslanecké sněmovny dostat. Toto potvrzuje fakt, že největší roli při sestavování kandidátních listin mají samy politické strany, které nejvíce ovlivňují to, na jakém místě bude uchazeč o mandát kandidovat.

Dobrym příkladem je kandidatura Milady Emmerové, která kandidovala již ve volbách roku 1996 v Západočeském kraji na 5. místě. Dostala nejvíce preferenčních hlasů za ČSSD v kraji, a i přesto v následujících volbách nekandidovala na místě prvním, ale druhém. Až když uspěla i ve druhých volbách s nejvyšším počtem preferenčních hlasů, strana ji do dalších voleb nasadila jako lídra kandidátní listiny.

Zhodnocením jednotlivých stran v Poslanecké sněmovně dochází autorka k velmi rozpačitému vývoji u strany ČSSD. Tato strana sice ve svých stanovách určuje minimální počet žen v orgánech strany, ale kandidátní listiny až do letošního sjezdu strany nijak neřešila. Ve všech konaných volbách podíl poslankyň za ČSSD nepřekonal hranici 20 %. Paradoxem je to, že nejvyšší procentní zastoupení žen v dolní komoře za tuto stranu bylo v prvních volbách roku 1996 a nejnižší zastoupení žen tato strana zaznamenala ve volbách roku 2010

⁵¹ V roce 2006 došlo ke schválení zákona č. 480/2006 Sb., kdy se zvýšil počet preferenčních hlasů z 2 na 4, a v následujících volbách r. 2010 známé osobnosti vyzvaly voliče, aby preferenční hlasy použily a vykroužkovaly lídry kandidátek. Vykroužkována byla šestina lídrů a čtvrtina poslanců se dostala do Sněmovny díky preferenčním hlasům.

zvolením pouze 5 žen. Letošní sjezd ČSSD ustanovil 40% kvótu pro opačné pohlaví na svých kandidátních listinách do krajů a Poslanecké sněmovny. V dalších volbách do dolní komory bychom měli zaznamenat větší zastoupení žen za tuto stranu a zůstává otázkou, na která místa kandidátních listin ČSSD ženy umístí. Záměr pro zavedení kvót ve straně ČSSD mj. argumentovala tím, že se chce zařadit mezi další sociálnědemokratické strany v Evropě, které kvóty využívají. Podíl na zavedení kvót má tím pádem i členství v Evropské unii, které jednotlivé sociálnědemokratické strany sdružuje v politických skupinách.

Strana KSČM disponuje širokou stranickou základnou, ve které je i velmi početné zastoupení žen. Zastoupení žen se kladně projevuje také na kandidátních listinách, kdy jich nejméně kandidovalo ve volbách roku 1996 (55 žen) a nejvíce roku 2010 (103 žen). Političky za stranu nejen kandidují, ale také mají ze všech politických stran, které v každých volbách získaly mandáty, nejvyšší procentní zastoupení v dolní komoře. Ženy jsou za Komunistickou stranu stavěny na přední místa kandidátních listin, což jim výrazně napomáhá k zisku mandátu. Jedním z vysvětlení je to, že ženy, které kandidují do Poslanecké sněmovny, nedisponují velkým podílem na moci jako poslankyně, jelikož KSČM je opoziční stranou. U voleb do Senátu u této strany vyzorujeme výrazný nepoměr mezi kandidáty na senátory mužského a ženského pohlaví.

ODS ve svých stanovách nemá rovnost příležitostí nijak zakotvenou, pouze mezi hlavními cíli uvádí, že „*chce být stranou schopných, podnikavých a sebevědomých občanů*“. I přes to, že rovnost příležitostí není nijak deklarována, tak se procentní zastoupení kandidujících a úspěšných žen nijak neliší například od ČSSD, jež na princip rovných příležitostí ve stanovách odkazuje. Významného úspěchu dosáhly kandidátky ODS ve volbách roku 1998 ve Východočeském kraji. Jako lídr listiny byla nominována Zdeňka Horníková, na 3. místě Veronika Nedvědová a na místě 5. Alena Páralová. Všechny 3 političky získaly mandát a z 9 zvolených uchazečů za stranu v kraji tvořily třetinu poslanců. Zde se významně projevila skutečnost, že politická strana má největší podíl na tom, jestli má kandidát ve volbách šanci uspět. Pokud by tyto ženy nebyly takto vysoko nasazené, jejich získané preferenční hlasy by jim ke zvolení do dolní komory Parlamentu nijak nepomohly.

KDU-ČSL má dlouhodobě nejnižší průměr všech kandidujících žen a žen zvolených do funkce poslankyně. Nyní je za stranu v Poslanecké sněmovně 1

žena, Pavla Golasowská (viz výše), nicméně ze 75 uchazeček o mandát v posledních volbách žádná neuspěla. Zde se nabízí možnost individuální bariéry, jelikož křesťanští demokraté prosazují model tradiční rodiny. Jejich voliči, zaměřeni na stejné postoje, by tedy logicky raději viděli muže ve vedoucích pozicích. Nicméně především moravské volební kraje, kde má strana nejvyšší úspěšnost, ukazují, že pokud se žena vyskytuje na kandidátní listině, voliči ji nevykroužkují. Pokud se tedy kandidátka vyskytuje na jednom z předních míst, má šanci na získání mandátu.⁵²

Strana zelených byla do dolní komory zvolena pouze ve volbách roku 2006. Tato strana jako jediná má ve stanovách nařízeny vnitrostranické kvóty, které pro tyto volby využila. Do voleb kandidovalo za SZ 115 uchazeček, což znamená nejvíce žen za politickou stranu v historii samostatné České republiky. Také byla poprvé překonána hranice alespoň třetinového zastoupení žen na kandidátních listinách. Ve volbách nakonec uspěly 3 ženy a tvořily polovinu poslanců strany v Poslanecké sněmovně. Podobného výsledku zatím žádná jiná strana ve volbách do dolní komory nedosáhla.

TOP 09, která poprvé uspěla ve volbách roku 2010, ve stanovách nemá určeny žádné podmínky pro vyváženost pohlaví. I přesto v prvních volbách za stranu kandidovalo 24 % zástupkyň ženského pohlaví a poslankyně za stranu poté tvořily 26 % všech stranických poslanců. V následujících volbách klesl počet kandidujících žen za TOP 09 na 18 %, ale poslankyně strany opět tvořily 26 % ze stranických poslanců. Za hnutí ANO 2011, které se poprvé zúčastnilo voleb v roce 2013, kandidovalo přes 20 % žen a v dolní komoře tyto poslankyně tvoří 21 % všech poslanců strany.

Věci veřejné nominovaly do voleb v roce 2010 27 % žen a poslankyně měly poté třetinové zastoupení mezi poslanci strany. Tato strana je příkladem toho, že menší strany nominují na kandidátní listiny spíše větší zastoupení žen než strany s větší členskou základnou (Kubálková, Wennerholm 2010: 66-67). Naproti tomu hnutí Úsvit, kandidující ve volbách roku 2013, toto tvrzení nepotvrzuje, jelikož ženy tvořily 22 % na kandidátních listinách a mají pouze 14% obsazení za hnutí v dolní komoře.

⁵² O umístění na kandidátní listině ovšem rozhoduje politická strana, za kterou uchazeč kandiduje, což bylo zmíněno již výše.

Při obsazování politiků na kandidátní listiny je důležitým faktorem také počet mandátů, které je možné v kraji získat. Nejméně kandidátů je navrhováno v nejmenších krajích, kterými jsou Karlovarský, Liberecký a Pardubický. Naopak nejvíce politiků kandiduje v největších krajích, kterými jsou Středočeský, Jihomoravský, Moravskoslezský a Hlavní město Praha. Od zavedení nových krajů v roce 2000 se poprvé podařilo uspět v Karlovarském kraji ženě až ve volbách roku 2010. Konkrétně se to povedlo kandidátce za stranu Věci veřejné Janě Suché, která se ucházela o post poslankyně až z pátého místa. Díky preferenčním hlasům dokázala překonat 4 mužské kandidáty strany umístěné před ní.

Pokud bychom měli zhodnotit vývoj rovných příležitostí po vstupu státu do Evropské unie ze statistik zjištěných rozborem voleb do Poslanecké sněmovny, dojdeme k závěru, že rovnost příležitostí se nijak výrazně na politické scéně nezvýšila. Stále se pohybuje v dolní komoře přibližně stejný počet poslankyň, tvořící menšinu oproti většině. Uchazeček o poslanecký mandát se zvyšuje, ale zvyšuje se i počet mužských kandidátů, proto procentní zastoupení žen zůstává přibližně stejné.

3.2 Volební systém do Senátu ČR

Při volbách do Senátu je využívána zásada většinového volebního systému v 81 jednomandátových obvodech. Výběr senátorů probíhá principem dvoukolového většinového systému, kdy musí kandidát pro zvolení získat více než 50 procent platných hlasů v obvodě. Pokud není žádný kandidát zvolen v kole prvním, postupují do druhého kola dva uchazeči se ziskem nejvyššího počtu platných hlasů v kole prvním. Pro získání mandátu stačí ve druhém kole kandidátovi prostá většina platných odevzdaných hlasů.

V prvních volbách do horní komory Parlamentu ČR konaných roku 1996 se volilo ve všech 81 obvodech. Třetina senátorů byla zvolena na 2 roky, druhá třetina na 4 roky a poslední třetina na 6 let. V každých dalších volbách je mandát udělován na 6leté období. To znamená, že každé dva roky se v jedné třetině volebních obvodů konají volby do Senátu.

3.2.1 Volby do Senátu České republiky

3.2.1.1 Volby konané 15. a 16. listopadu 1996

V prvních volbách kandidovalo do horní komory 59 žen, které tvořily 10,39 % ze všech uchazečů. Uspělo celkem 9 žen (11,11%), jež zastupovaly strany ODS, ODA, ČSSD a KDU-ČSL. Nejvíce zástupkyň ženského pohlaví v Senátu nacházíme za stranu ODS, kde 5 úspěšných kandidátek tvořilo celkem 15,63 % ze všech zvolených zástupců strany. Straně ODA, které ve volbách do Poslanecké sněmovny konaných ve stejném roce neuspěla ani jedna zástupkyně, z 6 kandidátek mandát získaly 2 tvořící 28,57 % obdržených mandátů této strany.

Výrazným zklamáním je ČSSD, jež měla pouze 5 žen (6,33 %) aspirujících o mandát a 1 kandidátka uspěla. Věra Vašínková porazila ve druhém kole Jana Káše ve volebním obvodu Frýdek – Místek. Jako jediná vítězná zástupkyně ženského pohlaví za stranu tvořila 4% zastoupení ze zvolených senátorů ČSSD, vedle svých 24 stranických kolegů. Za KSČM nedokázala uspět žádná z 10 žen (12,35 %), ale vzhledem k tomu, že strana získala celkem pouze dva mandáty, výsledek není tak znepokojivý jako u ČSSD. Za KDU-ČSL kandidovaly 3 ženy (6,67 %) a pouze Evě Novákové za obvod Kroměříž se

podářilo získat křeslo. Celkem za tuto stranu uspělo 13 kandidátů a senátorka Nováková v horní komoře ženské pohlaví KDU-ČSL zastupovala 7,69 %.

3.2.1.2 Volby konané 13. a 14. listopadu 1998

Voleb do třetiny Senátu se účastnilo 12 žen, představujících 8,76 % všech uchazečů. Uspěly celkem 3 ženy (11,11 %), a to konkrétně 2 kandidující za Čtyřkoalici a 1 členka ODS. Za Občanské demokraty uspěla ve 2. kole těsným vítězstvím 50,68 % platných hlasů ve volebním obvodě Brno-město Dagmar Lastovecká, jež porazila kandidáta ČSSD Václava Božka. Zajímavostí je, že z 26 zástupců Čtyřkoalice byly pouze 2 ženského pohlaví a obě ve volbách získaly mandát. Ve volebním obvodě Praha 10 zvítězila Zuzana Roithová, která 67,1 % platných hlasů porazila ve 2. kole kandidáta ODS Milana Kondra a v obvodě Pardubice vyhrála Jaroslava Moserová, jež také porazila ve 2. kole kandidáta ODS Václava Stříteského 59,97 % platných hlasů. Neuspěla 1 žena za ČSSD tvořící 3,7 % všech kandidátů strany a 3 kandidátky KSČM, které zastupovaly ženy ve straně 11,11 %.

3.2.1.3 Volby konané 12. listopadu 2000

Ve volbách kandidovalo celkem 26 žen (16,25 %) a uspěly 4 uchazečky (14,81 %). Opět se opakuje nízké zastoupení u strany ČSSD, za kterou kandidovala z celkového počtu 27 zástupců pouze 1 žena (3,7 %), jež neuspěla. Uspěly 2 z 5 kandidátek Čtyřkoalice a také ODS. Ve volebním obvodě Jablonec nad Nisou porazila ve 2. kole kandidáta ODS Jiřího Čerovského těsným rozdílem 51,38 % platných hlasů zástupkyně Čtyřkoalice Soňa Paukrťová. Druhá kandidátka Čtyřkoalice Helena Rögnerová ovšem ve volebním obvodě Benešov zvítězila ve 2. kole s přehledem nad kandidátkou ODS Libuší Benešovou se ziskem 74,5 % platných hlasů.

Za ODS uspěly kandidátky ve volebních obvodech v Praze. Alena Palečková za Prahu 8 porazila ve 2. kole 51,65 % platných hlasů Jiřinu Voňkovou za Čtyřkoalici a Daniela Filipiová v Praze 2 zvítězila ve 2. kole s 54,29 % platných hlasů nad kandidátem Čtyřkoalice Vladimírem Zemanem. U Občanských demokratů stojí za zmínku, že 2 senátorky tvořily čtvrtinu zvolených senátorů za stranu, což bylo zatím nejvyšší procentní zastoupení.

3.2.1.4 Volby konané 25. a 26. října 2002

Opět se voleb zúčastnilo 26 kandidátek představujících 15,48 % všech uchazečů. Získat mandát dokázaly 3 ženy (11,11 %). ČSSD zastupovalo 6 žen (23,08 %) a pouze 1 kandidátka uspěla. Alena Gajdůšková za volební obvod Zlín porazila ve 2. kole kandidátku ODS Irenu Ondrovou se ziskem 57 % platných hlasů a mezi zvolenými senátory za ČSSD tvořila 14,29 %. Za stranu SNK Evropští demokraté kandidovaly ze 13 zástupců 4 ženy (30,77 %). Tato strana získala 2 mandáty, jeden díky Václavě Domšové ve volebním obvodě Rychnov nad Kněžnou. Ve 2. kole uchazečka o post senátorky porazila Františka Bartošová za KDU-ČSL se ziskem 61 % platných hlasů. NEZÁVISLÍ reprezentovaní 1 ženou a 1 mužem obdrželi oba mandáty. Ve volebním obvodě Přerov zvítězila ve 2. kole Jitka Seitlová, jež porazila kandidáta KSČM Josefa Nekla s 72,65 % platných hlasů.

3.2.1.5 Volby konané 5. a 6. listopadu 2004

Voleb se účastnilo 37 kandidátek (18,78 %) a opět uspěly 3 ženy představující 11,11 % zvolených uchazečů. Poprvé byla zvolena senátorkou za stranu KDU-ČSL Ludmila Müllerová ve volebním obvodě Ústí nad Orlicí. Ve 2. kole porazila kandidáta ODS Jiřího Čepelku 50,15 % platných hlasů. Za ODS uspělo 18 kandidátů, ale pouze jedna žena (5,56 %) ze 4 uchazeček. Konkrétně to byla Alena Venhodová ve volebním obvodě Hodonín, jež ve 2. kole porazila 57,72 % platných hlasů kandidáta KDU-ČSL Josefa Káňu. Kandidátů za NEZÁVISLÉ bylo celkem 26, ale získat mandát dokázala ve 2. kole pouze Liana Janáčková ve volebním obvodě Ostrava – město se ziskem 56,73 % platných hlasů. Tato uchazečka porazila ve 2. kole kandidátku ODS Hanu Herákovou. Za KSČM se podařilo uspět pouze 1 kandidátovi a za ČSSD nezískal post senátora žádný kandidát z 23 mužů a 4 žen (14,81 %).

3.2.1.6 Volby konané 20. a 21. října 2006

Celkem na post senátorky kandidovalo 39 žen (19,12 %) a získat mandát se podařilo 6 uchazečkám (22,22 %). Zvítězily 2 kandidátky ODS představující 14,29 % všech mandátů pro stranu a 2 členky ČSSD představující z 6 obdržených mandátů jednu třetinu senátorů. Za ODS kandidovalo 7 žen (25,93 %) a za ČSSD 6 žen (22,22 %). Poprvé zde vidíme vyšší úspěšnost ženského pohlaví u Sociálních demokratů než u jiných stran, které se stabilně senátních voleb účastní.

Strana pro otevřenou společnost nominovala do voleb pouze 1 kandidáta, a to bývalou senátorku za US-DEU Soňu Paukrtovou, která ve volbách 2000 za tzv. Čtyřkoalici dokázala ve 2. kole porazit kandidáta ODS Jiřího Čerovského. Tohoto úspěchu dosáhla i ve volbách roku 2006, když ve 2. kole porazila stejného kandidáta ziskem 52,94 % platných hlasů.

STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ jmenovali na post senátora také jen 1 kandidáta, a to starostku obce Rokytnice na Zlínsku Janu Juřenčákovou, která ve volbách za obvod Zlín uspěla. V 1. kole byla sice až na 2. pozici za tehdejším senátorem Jiřím Stodůlkou z KDU-ČSL, nicméně ve 2. kole získala 58,58 % hlasů a kandidáta KDU-ČSL porazila.

Zklamáním zastoupení žen jako uchazeček o post senátorky je za Stranu zelených, která do voleb nominovala 16 mužů a pouze 3 ženy, které představovaly 15,79 % všech uchazečů strany. Ani jednomu kandidátovi se však nepodařilo získat post senátora.

3.2.1.7 Volby konané 17. a 18. října 2008

Ve volbách kandidovalo 34 žen (17 %) a 5 političek (18,52 %) bylo úspěšných. Nejvyšší úspěšnost měla opět ČSSD, které z 5 kandidátek tvořících 18,52 % uchazeček za stranu dokázaly uspět 4 ženy představující 17,39 % všech zvolených senátorů strany. Poprvé uspěla kandidátka KSČM, a to Marta Bayerová ve volebním obvodu Znojmo, která jako jediná dokázala za stranu získat křeslo v horní komoře. V 1. kole obdržela 41,39 % hlasů a ve 2. kole ziskem 69,24 % hlasů porazila kandidáta ODS Petra Nezvedu.

Za ODS nekandidovala v těchto volbách ani jedna žena, ale 27 uchazečů mužského pohlaví. Zklamáním je i Strana zelených, která do voleb nominovala 19

kandidátů a z nich byly pouze 4 ženy (21,05 %). Senátorský mandát za SZ ale nedokázal získat nikdo.

3.2.1.8 Volby konané 15. a 16. října 2010

Ve volbách se o post senátorky ucházelo 37 žen (16,3 %) a uspět dokázaly 4 kandidátky (14,81 %). Sice se zvýšil počet uchazeček, ale na celkovém procentním zastoupení se tento vzestup neprojevil. Za ČSSD se senátorkou stala pouze 1 žena představující 8,33 % úspěšných kandidátů za stranu. ODS získala mandátů méně, a proto jediná žena, která křeslo v horní komoře vyhrála, tvořila 12,5% podíl na celkově obdržených mandátech strany.

Za ČSSD uspěla ve volebním obvodu Plzeň-město Dagmar Terelmešová, jež ve 2. kole porazila kandidáta ODS Jiřího Šnebergera se ziskem 54 % platných hlasů. Jedinou senátorkou za ODS byla za volební obvod Mělník zvolena Veronika Vrecionová, jež ve 2. kole zvítězila s 55,83 % platných hlasů nad kandidátem ČSSD Milanem Němcem. Za politické hnutí Nestraníci kandidovala pouze Miluše Horská, která dokázala ve volebním obvodu Pardubice ve 2. kole porazit kandidáta ČSSD Jiřího Komárka 52,23 % hlasů. V současné době je tato senátorka zároveň jedinou místopředsedkyní Senátu společně s dalšími 3 mužskými kolegy. Politické sdružení Severočeši.cz uspělo s oběma kandidáty, mezi něž se řadí Alena Dernerová za volební obvod Most. Tato senátorka porazila ve 2. kole voleb 65,14 % kandidáta ČSSD Zdeňka Brabce.

3.2.1.9 Volby konané 12. a 13. října 2012

V těchto volbách kandidovalo 42 žen (18,03 %) a uspět se podařilo 5 z nich (18,52 %). Zvolení 3 žen za ČSSD procentně znamená zisk 23,08 % všech mandátů za stranu, což je zatím nejlepší výsledek strany. Žen za tuto stranu kandidovalo 6 a tvořily 23,08 % uchazeček strany. 50% úspěšnost ve volbách je velmi výrazným úspěchem. Za Stranu zelených kandidovala pouze Eliška Wagnerová, která dokázala ve 2. kole voleb porazit 73,75 % hlasů kandidátku ČSSD Stanislavu Slavíkovou ve volebním obvodu Brno-město. Poslední zvolenou senátorkou byla členka ODS Daniela Fillipiová, která jako jediná z 5 kandidátek strany uspěla. Druhé kolo voleb vyhrála ve volebním obvodu Praha 8, kde porazila kandidáta KSČM Jiřího Dolejše ziskem 62,42 % hlasů.

3.2.1.10 Volby konané 10. a 11. října 2014

Ve volbách kandidovalo 37 žen, představujících 15,29 % všech uchazečů o post senátora, což snížilo zastoupení ženského pohlaví na kandidátkách. Uspěť se podařilo opět 5 ženám (18,52 %). Poprvé byla zvolena kandidátka KDU-ČSL, Alena Šromová, jež porazila ve volebním obvodě Olomouc ziskem 53,87 % hlasů ve 2. kole kandidáta strany ANO 2011 Jana Zahradníčka. Pro KDU-ČSL to je velká změna, jelikož z jejich 14 uchazečů o post senátora byly dvě ženského pohlaví a jedna dokázala mandát získat.

Za ČSSD se ze 4 kandidátek tvořících 14,81 % uchazečů strany dokázala prosadit pouze jedna. Ve volebním obvodě Kolín zvítězila ve druhém kole nad kandidátem ODS Milanem Rakešem Emilie Třísková se ziskem 56,24 % platných hlasů. Mandát dokázala získat i jediná uchazečka Koalice KDU-ČSL a SZ Jitka Seitlová navržená SZ ve volebním obvodě Přerov. Ve 2. kole voleb dokázala porazit ziskem 54,26 % hlasů kandidáta ANO 2011 Antonína Prachaře. Zajímavé je složení kandidátů hnutí ANO 2011, které kandidovalo v senátních volbách poprvé. Mezi 26 uchazeči o post senátora bylo 8 žen, což znamená 30,77 % kandidátů hnutí. Celkem uspěli 4 kandidáti a z toho 2 byly ženy.

3.2.1.11 Volby konané mimo termíny tzv. Doplnovací volby do Senátu

Doplnovací volby do horní komory Parlamentu se konají, pokud zanikne mandát zvoleného senátora.⁵³ V České republice se doplnovací volby konaly celkem desetkrát. V 9 volbách se vždy ve 2. kole utkali mužští zástupci. Pouze v posledních volbách, které se konaly v září 2014 v obvodu Praha 10, dokázala zvítězit kandidátka za Stranu zelených Ivana Cabrnová. Ve 2. kole uspěla nad uchazečkou z hnutí ANO 2011 těsným rozdílem se ziskem 50,91 % hlasů. Tyto doplnovací volby byly prvními, kdy se ve druhém kole objevily kandidátky ženského pohlaví.

Kandidatura žen v doplňujících volbách byla nejvyšší ve volbách konaných v lednu 2014 ve volebním obvodě Zlín, kdy se z 9 uchazečů post senátorky snažily získat 3 ženy. Ani jedné se však nepodařilo dostat do druhého

⁵³ Podle článku 25 Ústavy zaniká mandát zvoleného senátora mj. vzdáním se mandátu, ztrátou volitelnosti či vznikem neslučitelnosti funkcí dle článku 22 Ústavy.

kola. Celkem ve 3 volbách konaných v letech 2003, 2004 a 2007 mezi kandidáty absentovaly uchazečky ženského pohlaví.

3.2.2 Vyhodnocení rovných příležitostí pro kandidaturu žen do Senátu

Volby v letech 1996 a 1998 neznamenal početné zastoupení žen jako kandidátek na post senátorky. Od roku 2000 již o pozice v horní komoře usilovalo mezi 15-20 % uchazeček ženského pohlaví. Procento ženských kandidátek ve volbách do Senátu nikdy nepřekročilo 20 %. Ani úspěšnost žen nepřekračuje 20% hranici v poměru s mužskými kolegy. Jedinou výjimkou jsou volby v roce 2006, kdy ve volbách uspělo 6 žen, představujících 22,22 % zvolených senátorů.

Od roku 2004 ve volbách vždy kandidovalo nad 30 žen a zvoleno bylo 3-6 senátorek. I když se zvedl počet uchazeček o post v horní komoře, lze konstatovat, že zvolených zástupkyň ženského pohlaví je přibližně stejný počet v každých volbách. Ve výsledku tedy nehraje velkou roli to, kolik žen kandiduje. Jako příklad lze uvést srovnání voleb roku 2008 a 2012, kdy bylo v obou volbách zvoleno 5 senátorek. Ve volbách roku 2008 kandidovalo pouze 34 žen, což je nejnižší zastoupení po vstupu ČR do EU. Roku 2012 se o post senátorky ucházelo zatím nejvíce žen od vstupu státu do organizace a to 42, ale ve výsledku byl zisk křesel pro ženy v Senátu stejný jako v roce 2008.

Jinou kategorií představují tzv. doplňovací volby, kdy kandiduje na post senátorky méně žen než v řádně konaných volbách. Jako jeden z důvodů, proč ve volbách konaných mimo řádný termín kandiduje méně žen, mohou být individuální bariéry. Jelikož mají ženy povinnosti vůči své rodině, je pro ně těžší se za krátkou dobu rozhodnout, zda kandidovat a jakým způsobem nenarušit chod domácnosti. Větší šanci na kandidaturu má v tomto případě muž, který má spíše méně závazků než kandidátka ženského pohlaví. Výjimku ovšem tvořily již dvoje volby konané v roce 2014, kdy kandidovaly 3 ženy. Ve volebním obvodu Praha 10 dokonce 2 zástupkyně ženského pohlaví postoupily do druhého kola. Tyto volby ovšem nemůžeme brát jako nově nastolený trend. Pokud se ovšem v dalších Doplňovacích volbách bude situace opakovat, bylo by nasnadě konstatovat, že na české scéně se vytrácí model patriarchální rodiny a ženy mají snadnější vstup do horní komory díky podpoře rodiny i odbourání předsudků ohledně ženy jako senátorky.

Pokud se zaměříme na hodnocení jednotlivých stran navrhujících uchazeče na post senátora, měli bychom začít stranami, které jsou stabilně úspěšné. Strana ČSSD je až do voleb roku 2006 velkým zklamáním. Ve volbách se uchází o mandát málo žen a ještě méně jich post v horní komoře získá. V letech 1998 a 2000 kandiduje vždy 1 žena, jež mandát nezíská. V roce 2004 mají sociální demokraté 4 ženy na listinách a ani jedna neslaví zisk postu senátorky. Nejvýraznější úspěšnost je ve volbách roku 2008, kdy z 5 uchazeček získají mandát 4.

Strana ODS od prvních senátních voleb nijak nezaostávala za ČSSD, dokonce ze začátku dosahovala lepších výsledků se zastoupením ženského pohlaví na postech senátorek. V těch volbách, ve kterých neuspěly kandidátky ČSSD, vždy obdržela mandát alespoň jedna uchazečka o post senátorky za ODS. Pouze v roce 2008, kdy měly senátorky za ČSSD velký úspěch, nekandidovala na post žádná uchazečka ODS.

Za KSČM uspěla první kandidátka až ve volbách roku 2008. Marta Bayerová ve volebním obvodu Znojmo získala již v prvním kole přes 40 % platných hlasů a druhé kolo vyhrála se skoro 70 % platných hlasů. Na tomto příkladu je vidět, že strana do senátních voleb nenominuje mnoho žen. Nabízí se zde také varianta, že je výhodnější političky umístit na pozice poslankyň v dolní komoře, kde nemají velkou moc, jelikož KSČM je opoziční stranou. Také by se z výsledku kandidátky mohlo zdát, že strana nominuje uchazečku, pokud ví, že bude slavit úspěch. U Marty Bayerové, jež získala v prvním kole přes třetinu hlasů, je zřejmé, že ve volebním obvodu je velmi významnou osobou a tím pádem vhodnou kandidátkou.

Strana zelených nominovala ve volbách 2006 celkem 19 kandidátů a pouze 3 byly ženského pohlaví, což představuje 15,79 % uchazečů. I ve volbách následujících konaných v roce 2008 bylo 19 aspirantů na post senátora za stranu a ženské pohlaví bylo zastoupeno 4 představitelkami. Tím pádem se zvedlo procento žen za subjekt na 21,05 %. I přesto tento výsledek není velmi úspěšný, a to vzhledem ke stanovám strany a zakotvení genderových kvót. Ve volbách do Poslanecké sněmovny má strana vyšší procentní zastoupení ženského pohlaví na kandidátních listinách.

ANO 2011 kandidovalo poprvé ve volbách roku 2012, kdy ještě nedokázalo získat mandát. Voleb se zúčastnilo celkem 7 kandidátů za stranu a

z toho byly 3 ženy, což představuje 42,86 %. Hnutí dosáhlo úspěchu ve volbách roku 2014, kdy kandidovalo z 26 nominovaných 8 žen (30,77 %). Mandát obdržely 2 ženy a spolu se dvěma mužskými zástupci tvořily polovinu získaných mandátů za stranu. Zde se projevuje fakt, že spíše nově vznikající strany mezi své uchazeče o post zařazují více žen než strany, které se již delší dobu stabilně na politické scéně vyskytují.

V senátních volbách ženy kandidují i za malé strany, které předpokládají úspěch uchazeček. Strana pro otevřenou společnost, Starostové a nezávislí či Nestraníci jsou toho důkazem. Tyto strany či hnutí daly ve volbách šanci jen minimálnímu počtu kandidátů, kteří ale ve většině případů dokázali mandát získat. Mezi těmito kandidáty byly i zástupkyně ženského pohlaví. Například ve volbách 2012 nominovala Strana zelených pouze 1 kandidátku Elišku Wagnerovou, jež porazila ve 2. kole se ziskem přes 73 % uchazečku ČSSD ve volebním obvodu Brno-město.

U zhodnocení vlivu vstupu ČR do EU je při senátních volbách výhodou to, že se volební systém od prvních voleb nijak nezměnil. Výrazné navýšení nominovaných žen nastalo mezi lety 1998, kdy kandidovalo 12 žen (8,76 %), a rokem 2000, kdy se ucházelo o post senátorky již 26 žen (16,25 %). Od té doby v žádných volbách nekandidovalo méně než 15 % žen, ovšem nedochází ke stabilnímu navyšování žen na kandidátkách. Po roce 2006, kdy bylo nejvyšší procentní zastoupení žen mezi kandidáty, opět v dalších volbách kleslo procentní zastoupení žen mezi uchazeči o post senátora. V posledních volbách konaných v roce 2014 nacházíme nejmenší procentní zastoupení kandidátek od voleb v roce 2002, což potvrzuje fakt, že vliv Evropské unie se na rovnosti šancí pro ženy nijak významně neprojevuje.

Závěr

I když je ženské pohlaví v populaci zastoupeno přibližně 51 %, v politické sféře České republiky se tolik žen rozhodně nevyskytuje. Dříve bylo ženám podílení se na politické moci zcela znemožněno, ale s postupem času a vývojem státu k rovnosti pohlaví se začínají překážky vstupu žen do politiky stírat. Až po roce 2000 se začínají objevovat genderové otázky související se vstupem státu do EU. Témata o ženské reprezentaci v politice se ve veřejných diskuzích objevila tedy celkem nedávno.

Bakalářská práce se snažila zjistit, jak ovlivnil vstup České republiky do Evropské unie rovné příležitosti žen v české politice. Jelikož právní úpravy organizace pokládají hledisko rovnosti jako jeden z nejdůležitějších principů EU, nabízel se zde možnost, že hlavním mezníkem pro zvýšení počtu žen v politice ČR je právě vstup do organizace. Česká republika se snažila do právního systému zařadit opatření, která po ní vyžadovala EU po vstoupení do organizace. Důležitým krokem bylo přijetí antidiskriminačního zákona, kterému předcházely dlouhé debaty. I když byl zákon nakonec přijat, lze konstatovat, že nemusí být v praxi využíván. Formálně jsou sice požadavky na rovnost příležitostí zakotveny, ale jejich nedodržení není nijak sankcionováno.

V úvodu práce je uvedeno nesouhlasné stanovisko s teorií genderové nerovnosti formulované sociologem G. Ritzerem. Jelikož se ale o České republice nedá hovořit jako o státu, kde mají obě pohlaví materiálně rovné postavení, tato teorie by se stále dala v českém prostředí využít. Formálně je rovnost pohlaví zakotvena, nicméně materiální nerovnosti ukazují přetrvávající problémy spojené s nižším odměňováním žen či s menší mocí svěřené ženě. K vytrácení této nerovnosti může docházet ve státech, které dodržují právní úpravy ohledně rovných příležitostí nejen jako formální, ale hlavně jako praktická východiska, což se o České republice říci nedá.

Výzkumná otázka zněla: „*Do jaké míry ovlivnil vstup České republiky do Evropské unie rovné příležitosti pro ženy v české politice?*“ A následně se práce snažila ověřit hypotézu, že „*vstup do Evropské unie měl zásadní vliv na zvýšení počtu žen v politice.*“ Tato hypotéza je po zkoumání vyvrácena, jelikož v žádné části práce se neprojevil výrazný vliv organizace na změnu politické reprezentace a zastoupení v ČR. Práce nicméně prokázala, že zastoupení žen v politice

ovlivňují jiné faktory. Nejvýznamnějším faktorem jsou samotné politické strany, které ovlivňují to, kdo se na kandidátních listinách objeví a na jakém místě bude figurovat. Dalšími okolnostmi, které mají vliv na počet žen v politice, jsou například velikost volebního obvodu či počet mandátů, o které se soutěží. Politické strany se mohou řídit požadavky EU na větším vyvážení obou pohlaví v rozhodovacích funkcích, ale až do letošního roku se zatím nijak výrazně jejich snažení neprojevovalo. Průlom nastal až s konáním březnového sjezdu ČSSD, který ustanovil, že na kandidátních listinách se v příštích volbách do zastupitelstev krajů a ve volbách do Poslanecké sněmovny objeví minimálně 40 % žen. Zda strana dodrží tento závazek, a zda budou ženy o mandáty usilovat na volitelných místech, zjistíme až s prvními volbami, které se budou od zavedení kvóty konat.

I když nedošlo k potvrzení hypotézy práce, odpovědí na výzkumnou otázku by mohlo být, že Evropská unie má na vyvážení obou pohlaví důležitou roli, ne však zásadní. Zatím sice nedošlo k výraznému navýšení žen v rozhodovacích funkcích, ale kroky, které jsou hlavně v poslední době konány, naznačují, že vliv EU je patrný. Jako příklad lze uvést ustanovení Rady vlády pro rovné příležitosti. Tento subjekt se stará mj. o vytváření strategií na vyvážení pohlaví a vznikl kvůli závazkům plynoucích ze členství v organizaci.

Dalším příkladem jsou nově vznikající strany. Strany, které se začaly účastnit politiky až po vstupu ČR do EU, mají na svých kandidátních listinách větší procentní zastoupení žen, než strany, které se vyskytují na politické scéně dlouhodobě. Toto zjištění by mohlo souviset s tím, že nově vznikající strany berou témata genderové rovnosti jako samozřejmost, zatímco strany působící v politice dlouho musí činit patřičné kroky k odstraňování nerovného zastoupení žen.

Zjištění, že politické strany mají z velké části podíl na tom, kdo ve volbách bude úspěšný, se ukázalo jako klíčové pro rozbor ve třetí kapitole práce. Původní domněnkou bylo, že hlavní roli na postavení žen v politice mají rovné příležitosti, ale po prozkoumání bariér a praktického zhodnocení situace vyšlo najevo, že právě politické strany mají na postavení žen největší vliv. Z tohoto důvodu bylo na místě zhodnocení stanov jednotlivých stran. Některé strany, jako ČSSD či SZ, mají ve stanovách opatření na zajištění zastoupení žen, ale většina stran na zastoupení obou pohlaví nebere zřetel. I přesto se dá tvrdit, že ani ohled na rovné příležitosti žen ve stanovách ještě automaticky nezaručuje vyšší zastoupení ženských kandidátek těchto stran. Jako příklad lze uvést porovnání stran ČSSD a

ODS, které dominovaly politické sféře od prvních voleb konaných v roce 1996. Ač ODS nemá ve stanovách nijak zakotvena opatření na vyvážené zastoupení žen, v některých volbách za stranu dokonce kandidovalo a bylo úspěšných více žen, než za sociální demokraty, kteří mají rovné příležitosti jako jeden z hlavních cílů.

Třetí kapitola zmapovala vývoj zastoupení žen v horní i dolní komoře Parlamentu ČR. Sice se zvyšuje procentní zastoupení kandidujících i úspěšných žen na získání mandátu, vývoj ovšem není nijak výrazný. Kvůli vstupu státu do EU by se dalo předpokládat, že zastoupení žen v politických funkcích bude vyšší. Tato situace ale nenastala. Pokud se porovnájí poslední volby před vstupem země do EU a první volby konané již jako členský stát organizace, dojde ke zjištění, že ve volbách roku 2006 získalo mandát v dolní komoře o 3 ženy méně než ve volbách v roce 2002. I následující volby konané v letech 2010 a 2013 nepotvrzují působení rovných příležitostí nastolených hlavně díky EU na zvyšování žen v Poslanecké sněmovně.

Důležitá role politických stran na nominaci kandidátů již byla zmíněna. Je pouze na nich, jak se k zastoupení žen postaví. Strana zelených, která jako jediná v ČR uplatňuje genderové kvóty, je sice menší stranou a výsledné zastoupení žen po volbách v roce 2006 nijak zásadně v dolní komoře nezvýšila. Pokud by však většina stran uplatňovala podobné zásady, jaké mají Zelení ve svých stanovách, lze vyvozovat, že by se v politice nacházelo více žen.

V práci jsou rozebrány právní úpravy, překážky vstupu do politiky, stanovy stran či dokumenty přispívající k rovnosti pohlaví. Jednou z věcí, která nemá v práci zastoupení je vliv médií. Je na místě vysvětlit, proč tento aspekt není zohledněn. Dle autorky nehrají média v České republice z hlediska zastoupení žen v politice významnou roli. Kdyby média více řešila témata genderové nerovnosti v politické reprezentaci státu, veřejná diskuze o tomto tématu by byla více rozšířená a více hlídaná veřejností. Politické strany by se snažily vyhovět svým potenciálním voličům a více by braly ohled na zastoupení ženského pohlaví ve své straně. Podíl na nezájmu médií má také český volič, který nebere téma nízkého zastoupení žen v politice jako zásadní problém a není pro něj zastoupení žen důležitou záležitostí.

Nízký zájem o problematiku genderové rovnosti a politické reprezentace žen potvrzuje fakt, že většina literatury, zabývající se těmito tématy je psána a zkoumána jen několika málo autory, kteří jsou ve většině případů ženského

pohlaví. Petra Rakušanová či Hana Havelková jsou po právu nejvýznamnějšími autorkami, které se těmito tématy zabývají. V zahraniční literatuře je problematice nízkého zastoupení žen v politice věnováno více prostoru a pozornosti, a proto teoretické části práce pomohly i zjištění ze zahraničních analýz a studií.

Jednou z největších potíží se ukázalo to, že toto téma je velice různorodé, a tím pádem nejde obsáhnout veškeré aspekty týkající se této problematiky do jedné práce. Tato mnohotvárnost zkoumaného problému podněcuje další otázky, týkající se jak sociologických jevů spojených například s jednotlivými bariérami, tak i politické vědy, jež se zabývá problematikou implementace genderových kvót, vlivem politických systémů na zastoupení žen či nominováním uchazečů na kandidátní listiny politických stran.

Prameny a literatura

Prameny

Internetové zdroje

ANO 2011. 2013. *Stanovy politického hnutí ANO 2011*. Dostupné na: <http://www.anobudelizip.cz/file/edee/ke-stazeni/vnitri-predpisy/ano-stanovy-2013.pdf> (15. 3. 2015).

Česká strana sociálně demokratická. 2013. *Stanovy České strany sociálně demokratické*. Dostupné na: <http://www.cssd.cz/data/files/aktualni-stanovy.pdf> (30. 3. 2015).

Český statistický úřad. <http://volby.cz/>

Fórum 50 %. <http://padesatprocent.cz/>

Gender Studies o. p. s. <http://www.genderstudies.cz/>

Komise Evropských společenství. 2006. *Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů - Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů 2006-2010*. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52006DC0092> (12. 2. 2015).

Komunistická strana Čech a Moravy. 2012. *Stanovy Komunistické strany Čech a Moravy*. Dostupné na: <https://www.kscm.cz/nase-strana/stanovy> (15. 3. 2015).

Křesťanská a demokratické unie – Československá strana lidová. 2013. *Stanovy*. Dostupné na: <http://www.kdu.cz/getattachment/O-nas/Dokumenty/Stanovy/Stanovy-KDU-CSL.pdf.aspx> (15. 3. 2015).

Ministerstvo práce a sociálních věcí. <http://www.mpsv.cz/cs/>

Občanská demokratická aliance. 2006. *Stanovy Občanské demokratické aliance*. Dostupné na: <http://www.oda.cz/dokumenty/stanovy.doc> (15. 3. 2015).

Občanská demokratická strana. 2014. *Stanovy Občanské demokratické strany*. Dostupné na: http://www.ods.cz/docs/dokumenty/stanovy_ODS.pdf (15. 3. 2015).

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. <http://www.psp.cz/>

Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů. <http://www.vlada.cz/>

- Senát Parlamentu České republiky. <http://www.senat.cz/>
- Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i. <http://www.soc.cas.cz/>
- Strana zelených. 2011. *Stanovy Strany zelených*. Dostupné na: <https://i.zeleni.cz/doc/stranicky-predpis/stanovy-strany-zelenych> (15. 3. 2015).
- TOP 09. 2013. *Stanovy politické strany TOP 09*. Dostupné na: <http://www.top09.cz/dokumenty/stanovy/> (15. 3. 2015).
- Unie svobody. 1998. *Stanovy*. Dostupné na: <http://mcquack.tripod.com/Unie/stanovy.html> (15. 3. 2015).
- Úřad vlády České republiky. 2014. *Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v České republice na léta 2014–2020*. Dostupné na: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Strategie-pro-rovnost-zen-a-muzu-v-CR-na-leta-2014-2020.pdf (1. 2. 2015).
- Úsvit přímé demokracie. 2014. *Stanovy politického hnutí Úsvit přímé demokracie*. Dostupné na: <http://www.hnutiusvit.cz/wp-content/uploads/2013/04/stanovy2014.pdf> (15. 3. 2015).
- Úřad vlády České republiky. 2014. *Zpráva o možnostech optimalizace sběru dat k hodnocení naplňování principů rovnosti žen a mužů*. Dostupné na: http://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Zprava-o-moznostech-optimalizace-sberu-dat-k-hodnoceni-naplnovani-principu-rovnosti-zen-a-muzu.pdf (14. 1. 2015).
- Věci veřejné. 2011. *Stanovy politické strany Věci veřejné*. Dostupné na: <http://www.veciverejne.eu/wp-content/uploads/2015/02/stanovy-vv120831.pdf> (15. 3. 2015).
- Vláda České republiky. 2001. *Usnesení vlády České republiky ze dne 10. října 2001 č. 1033*. Dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/12240/u_101101.pdf (7. 1. 2015).
- Vláda České republiky. 2003. *Aktualizovaná opatření Priorit a postupů vlády při prosazování rovnosti mužů a žen*. Dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/12371/UV435P_2003.pdf (15. 1. 2015).

Vláda České republiky. 2007. *Důvodová zpráva k zákonu č. 198/2006 o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)*. Dostupné na: [https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-](https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6mjzhpwi6rng)

[document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6mjzhpwi6rng](https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4v6mjzhpwi6rng) (8. 1. 2015).

Výbor Rady vlády pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích. 2010. *Vyjádření Výboru pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice k výsledkům komunálních voleb*. Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/cs/12324> (20. 1. 2015).

Výbor Rady vlády pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích. 2013. *Doporučení Výboru pro vyrovnané zastoupení žen a mužů v politice a rozhodovacích pozicích k volbám do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2013*. Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/cs/16387> (20. 1. 2015).

Právní předpisy

Evropská unie. 2007. *Listina základních práv Evropské unie*. Dostupné na: http://www.euroskop.cz/gallery/6/2090-charta_zakladnich_prav_1.pdf (6. 1. 2015).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/73/ES. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se mění Směrnice Rady 76/207/EHS o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky*. Dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2503/32002L0073EN_CS.pdf (8. 1. 2015).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/54/ES. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady o zavedení zásady rovných příležitostí a rovného zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání*. Dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/3005/32006L0054_recast_EN_CS.pdf (22. 12. 2014).

Směrnice Rady č. 76/207/EHS. *Směrnice Rady o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky*. Dostupné na:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/2504/31976L0207konsolidEN_CS.pdf (20. 12. 2014).

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. *Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů*. Dostupné na: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html> (19. 12. 2014).

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. *Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů*. Dostupné na: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html> (22. 12. 2014).

Ústavní zákon č. 542/1992 Sb. *Ústavní zákon o zániku České a Slovenské Federativní Republiky*. Dostupné na: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=40321&nr=542~2F1992&rpp=15#local-content> (21. 12. 2014).

Zákon č. 198/2009 Sb. *Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů*. Dostupné na: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=68893&nr=198~2F2009&rpp=15#local-content> (15. 12. 2014).

Tištěné

Nováková, Jolana. 2001. *Aktualizace a doporučení Celosvětové pekingské konference o ženách : (Peking + 5)*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

Literatura

Bobek, Michal a Boučková, Pavla. 2007. *Rovnost a diskriminace*. Praha: Nakladatelství C H Beck.

Burešová, Jana. 2001. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Čermáková, Marie et al. 2002. *Na cestě do EU: rovné příležitosti mužů a žen v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Dahlerup, Drude, ed. 2006. *Women, quotas and politics*. London: Routledge.

- Hašková, Hana, Křížková, Alena a Linková, Marcela, eds. 2006. *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Havelková, Barbara. 2007. *Rovnost v odměňování žen a mužů*. Praha: Auditorium.
- Havelková, Barbara. 2009. „Genderová rovnost v období socialismu.” In: *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*. Eds. Michal Bobek, Pavel Molek a Vojtěch Šimíček. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 179-206.
- Havelková, Hana. 2002. *Politická reprezentace žen v České republice*. In: Cviková, Jana, Juráňová, Jana et al. *Hlasy žien – Aspekty ženskej politiky*. Bratislava: Aspekt.
- Inglehart, Ronald a Norris, Pippa. 2003. *Rising Tide: Gender equality & Cultural Change around the World*. New York: Cambridge University Press.
- Jandourek, Jan. 2003. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál.
- Kalnická, Vladimíra. 1997. *Zapojení žen do politických funkcí*. Praha: Institut pro výzkum veřejného mínění.
- Kobylková, Vladimíra et al. 1987. *Názory občanů na prohlubování rovnoprávného postavení žen v Československu a na výchovu k manželství a rodičovství*. Praha: Ústav pro výzkum veřejného mínění.
- Koldinská, Kristina. 2010. *Gender a sociální právo*. Praha: Nakladatelství C H Beck.
- Křížková, Alena a Sloboda, Zdeněk. 2009. *Genderová segregace českého trhu práce: Kvantitativní a kvalitativní obraz*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Kubálková, Petra a Wennerholm Čáslavská, Tereza, eds. 2010. *Ženy a česká společnost*. Praha: Otevřená společnost o.p.s.
- Kvasnicová, Jana. 2011. „(Ne)diskriminace, rovnost nebo rovné zacházení?” *Právní rozhledy* 19, č. 3, 87-89.
- Larserud, Stina a Taphorn, Rita: „Designing for Equality Best-fit, medium-fit and nonfavourable combinations of electoral systems and gender quotas.” In: Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA). Dostupné na: http://www.idea.int/publications/designing_for_equality/upload/Idea_Design_low.pdf (21. 3. 2015).

- Locke, John. 1965. *Dvě pojednání o vládě*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Lovenduski, Joni. 2005. *Feminizing Politics*. Cambridge: Polity Press.
- Lovenduski, Joni, ed. 2005. *State Feminism and Political Representation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lovenduski, Joni. 1986. *Women and European Politics: Contemporary Feminism and Public Policy*. Amherst: The University of Massachusetts Press.
- Maříková, Hana. 1997. „Ženy ve vrcholových politických pozicích.“ Sociologický časopis 33, č. 4. Dostupné na:
http://sreview.soc.cas.cz/uploads/1037ea8ed6b1034658ee54d04a187c5f5a4d6480_251_435MARIK.pdf (10. 2. 2015).
- Merkel, Wolfgang. 2004. „Embedded and defective democracies.“ Democratization 11, č. 5. Dostupné na:
http://www.wzb.eu/sites/default/files/personen/merkel.wolfgang.289/merkel_embedded_and_defective_democracies.pdf (12. 2. 2015).
- Musilová, Dana. 2007. *Z ženského pohledu: Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918-1939*. České Budějovice: Veduta.
- Norris, Pippa. 2004. *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Novák, Miroslav, Lebeda, Tomáš et al. 2004. *Volební a stranické systémy. ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Outlý, Jan a Prouza, Jan et al. 2013. *Navrhování a výběr kandidátů*. Olomouc: Civipolis, o.p.s.
- Plamínková, Františka, ed. 1930. *Masaryk a ženy: sborník k 80. narozeninám prvního presidenta Republiky československé T.G.Masaryka, Svazek I*. Praha: Ženská národní rada.
- Potůček, Martin et al. 2007. *Strategické vládnutí a Česká republika*. Praha: Grada.
- Rakušanová, Petra. 2006. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?*. Praha: Göfi,s.r.o.
- Rossilli, Mariagrazia, ed. 2000. *Gender policies in the European Union*. New York: Peter Lang.

Roth, Silke, ed. 2008. *Gender politics in the Expanding European Union*. Oxford: Berghahn Books.

Schwarzová, M, ed. 1988. *Zamestnaná žena vo svetle výskumu*. Bratislava: Ústredný výbor slovenského sväzu žien.

Sokačová, Linda et al. 2009. *Gender a demokracie: 1989-2009*. Praha: Gender Studies, o.p.s.

Wágnerová, Alena. 1996. „*Staré-li znáš, pro nové sílíš.*” In: *Růže mezi trním*. Ed. Eva Hauserová. Praha: Zelený kruh, 7-15.